

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Keidy Kirjutaja

**PANKROTIMENETLUSE PROBLEEME KOHTUPRAKTIKA
NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja:

Kerly Randlane, MPA

Tallinn 2015

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2015
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Pankrotimenetluse probleeme kohtupraktika näitel Töö pealkiri võõrkeeles: Problems in Bankruptcy Proceedings, Based on the Example of Judicial Practice</p> <p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 42 leheküljest. Töös on kasutatud 46 allikat, millele on tekstis viidatud. Töö kokkuvõte on inglise keeles.</p> <p>Lõputöö uuritavaks probleemiks on asjaolu, et pankrotimenetluse toimumise ajal tekivad vaidlused menetlusosaliste vahel. See teeb pankrotimenetluse probleemseks, sest menetluse venitamine on tihtipeale seotud menetluspoolte õiguste kuritarvitamisega. Pankrotimenetlusest tingitult on jäänud nii võlausaldajatel kui ka riigil saamata suur hulk raha.</p> <p>Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada pankrotimenetluse peamised probleemid kohtupraktika näitel. Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Anda ülevaade pankrotimenetluse protsessist. 2. Anda ülevaade nõuetest pankrotimenetluses. 3. Analüüsida pankrotimenetluse raugemisega seotud probleeme. 4. Analüüsida nõuete tunnustamisest ja tagasivõitmisest tulenevaid probleeme. <p>Analüüsi tulemusena saab esile tuua praktikas tekkivaid probleeme. Esiteks, senine praktika on näidanud, et võlgniku äriregistrist kustutamine ja pankrotimenetluse lõppemine raugemisega toimub liiga kiiresti. Teiseks, pankrotimenetluse võimaldamine vangidele ja menetluse lõppemine raugemisega jätab rahuldamata võlausaldajate ja riigi nõuded. Kolmandaks, pankrotimenetluse raugemisel jäävad oma tasudest ilma ajutised haldurid ja pankrotihaldurid. Neljandaks, praktikas ei suudeta täita kõigi kolme järgu nõudeid. Viiendaks, eirates pankrotimenetluses võlgniku vara tagasivõitmise eelduste järjekorda jäävad kahjustatuks võlausaldajate huvid. Kuuendaks, praktikas on juhtumeid, kus võlgniku poolt on sõlmitud tehinguid, millega kaasneb võlausaldajate teadlik kahjustamine. Autor tegi järgmised ettepanekud:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Enne äriregistrist kustutamist tuleks halduril tuvastada kõik võlgniku võimalikud nõuded ja kohustused. 2. Seaduses peaksid kehtima rangemad piirangud seoses võlgadest vabastamise regulatsiooniga ning pankrotimenetluse algatamisega. 3. Kohus peaks põhjalikumalt kontrollima haldurite kulude põhjendatust. 4. Kõikide järkude nõuete rahuldamiseks tuleks pärast menetluse lõppemist võlgnikule määrata kohustused, kui tema majandusjärg uuesti paranema hakkab. 5. Põhjalikumalt tuleks pankrotistunud võlgniku eelnevaid tehinguid kontrollida ning vajadusel omakasu eesmärgil tehtud tehingud tühistada. 6. Et hoida ära võlausaldajate teadlik kahjustamine, siis selleks võiks Maksu- ja Tolliamet teha suuremat pistelist kontrolli nii füüsiliste kui ka juriidiliste isikute üle. 	
Võtmesõnad: pankrot, pankrotimenetlus, raugemine, nõuete tunnustamine	
Võõrkeelsed võtmesõnad: bankruptcy, bankruptcy procedure, abatement, acceptance of claims	
Lõputöö seos riiklike arengukavade ja prioriteetidega: Riigieelarve strateegia, MTA strateegia	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: Keidy Kirjutaja</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjallikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri:</p>	
Vastab lõputöö nõuetele	Allkiri:
Juhendaja: Kerly Randlane	
Kaitsmisele lubatud	Allkiri:
Kolledži direktor: Uno Silberg	

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. PANKROTIMENETLUSEST ÜLDISELT	6
1.1. Pankrotimenetluse protsess	6
1.2. Nõuded pankrotimenetluses	13
2. PANKROTIMENETLUSE PROBLEEME KOHTUPRAKTIKAS	23
2.1. Pankrotimenetluse raugemise probleeme	23
2.2. Pankrotimenetluse nõuete tunnustamise ja tagasivõitmise probleeme	28
KOKKUVÕTE	36
SUMMARY	39
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	41

SISSEJUHATUS

Nii füüsilisel kui ka juriidilisel isikul on kohustus riigi ees makse maksta. Kui maksu tasumise kohustust ei täideta, tekivad maksuvõlad, mille hilisem täitmine võib-olla keerulisem. Kui isikul puuduvad võimalused kohustuste täitmiseks, siis teatud tingimuste esinemisel võib tegemist olla maksejõuetusega. Maksejõuetusest võib edasi kujuneda isiku pankrot, mille korral alustatakse pankrotimenetlust. Pankrotimenetluse eesmärgiks on täita võlausaldajate nõuded. Kõikide osapoolte nõuete ja kohustuste täitmine on keerukas ning toob tihti kaasa vaidluseid menetluse toimumise ajal.

Lõputöö teema aktuaalsus tuleneb Eesti kohtupraktikas pankrotimenetluses tekkinud probleemidest. Vaatamata majanduse stabiliseerumisele vaatavad Eesti kohtud jätkuvalt läbi hulgaliselt pankrotimenetlustest tekkinud vaidlusi. Mitmesuguste pankrotimenetluse probleemide lahendamiseks vajatakse mitmesuguseid õiguslikke muudatusi. Nii näiteks Krediidinfo pankrottide paneeluuringu kohaselt esitatakse palju selliseid pankrotiavaldusi, mille menetlus lõppeb pankrotti välja kuulutamata.

Teema uudsus seisneb eelkõige asjaolus, et lõputöö autorile teadaolevalt ei ole rakenduskõrghariduse lõputöodes pankrotimenetluse probleeme sarnaselt Eesti kohtupraktika põhjal käsitletud. Pankrotti kasutatakse järjest enam ning seetõttu on kohtulahendeid, kus on tekkinud erinevaid probleeme. Lõputöös on koondatud pankrotimenetluse probleemid ning nendele on pakutud võimalikke lahendusi.

Lõputöö uuritavaks probleemiks on asjaolu, et pankrotimenetluse toimumise ajal tekivad vaidlused menetlusosaliste vahel. See teeb pankrotimenetluse probleemseks, sest menetluse venitamine on tihtipeale seotud menetluspoolte õiguste kuritarvitamisega. Pankrotimenetlusest tingitult on jäänud nii võlausaldajatel kui ka riigil saamata suur hulk raha.

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada pankrotimenetluse peamised probleemid kohtupraktika näitel. Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Anda ülevaade pankrotimenetluse protsessist.
2. Anda ülevaade nõuetest pankrotimenetluses.
3. Analüüsida pankrotimenetluse raugemisega seotud probleeme.
4. Analüüsida nõuete tunnustamisest ja tagasivõitmisest tulenevaid probleeme.

Lõputöös kasutatakse kvalitatiivset uurimismeetodit. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks analüüsitakse pankrotimenetluse probleeme ning nendele võimalike lahenduste pakkumisel uuritakse Eesti Riigikohtu lahendeid.

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimese peatüki esimeses alapeatükis antakse ülevaade pankrotimenetlusest üldiselt. Pankrotimenetlusest ülevaate andmiseks selgitatakse pankrotimenetluse protsessi, pankrotiavalduse esitamise aega ning halduri tööülesandeid. Esimese peatüki viimases alapeatükis kirjeldatakse nõudeid pankrotimenetluses, mis on vajalikud menetluse toimimiseks. Lisaks selgitatakse nõuete esitamist, tasaarvestamist ja nõuetele vastuväidete esitamist.

Teises peatükis käsitletakse pankrotimenetluse peamiste probleemide väljaselgitamiseks Eesti kohtupraktikat. Teise peatüki esimeses alapeatükis analüüsitakse pankrotimenetluse raugemisega seotud probleeme. Sealjuures antakse ülevaade pankrotimenetluse raugemise lõpparuande esitamisest. Teise peatüki viimases alapeatükis analüüsitakse nõuete tunnustamisest ja tagasivõitmisest tulenevaid probleeme. Kohtute olulisemate seisukohtade analüüsimisel antakse hinnanguid ning tehakse järeldusi, missugused on pankrotimenetluse peamised probleemid.

Lõputöö koostamisel on kasutatud kohtulahendeid, teadusartikleid, erialakirjandust ja asjakohaseid õigusakte seisuga 30.03.2015.

1. PANKROTIMENETLUSEST ÜLDISELT

1.1. Pankrotimenetluse protsess

Pankroti korral puuduvad võlgnikul vajalikud ressursid oma kohustuste täitmiseks. Et võlausaldajate nõudeid rahuldada on võimalik pöörduda kohtusse, kus menetluse käigus kõigi nõuded ja kohustused täidetakse. Lisaks võlgnikule endale võivad kohtusse pöörduda ka võlausaldajad, kellel on võimalus esitada avaldus, mille tagajärjel kuulutatakse välja võlgniku pankrot. Siiski on pankrotiavalduse esitamine eelkõige võlgniku kohustus ning juhul kui seda teeb võlausaldaja, siis on tegemist võlgniku kohustuste rikkumisega. Seda kinnitab ka Riigikohus paljudes lahendites.

Pankrotiseaduse (PankrS) § 1 alusel on pankrot kohtumäärusega väljakuulutatud võlgniku maksejõuetus. Maksejõuetu on võlgnik siis, kui ei suudeta rahuldada võlausaldajate nõudeid ning see suutmatus ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. Lisaks saab juriidilist isikut pidada maksejõuetuks ka siis, kui võlgniku vara ei kata tema kohustusi.¹ Seega saabub võlgnikule maksejõuetus kui kohustused ületavad olemasolevaid ressursse, et neid tasuda.

Olukorras, mil on tekkinud maksejõuetus, tuleb esitada kohtule võlgniku pankrotiavaldus. Avaldus esitatakse üldise kohtualluvuse järgi ja pankrotiasjade menetlemine kuulub maa- ja linnakohtu pädevusse.² Pankrotiavalduse esitab võlgnik või võlausaldaja³. Pärast pankrotiavalduse esitamist otsustab kohus 10 päeva jooksul pankrotimenetluse algatamise⁴. Nõuded võlausaldaja ja võlgniku pankrotiavalduse sisule sätestavad PankrS-e §-d 10 ja 13. Võlausaldaja peab pankrotiavalduses põhistama võlgniku maksejõuetuse, seejuures tuleb nõude olemasolu tõendada⁵. Lisaks võlgniku maksejõuetuse põhistamisele peab võlausaldaja tuginema ka vähemalt ühele PankrS § 10 toodud asjaolule. Nende hulgas peab võlgnik teatama võlausaldajale, kohtule või avalikkusele, et oma kohustusi ei suudeta täita. Samuti

¹ Pankrotiseadus, 22.01.2003, jõustunud 01.01.2004 – RT I 2004, 37, 255 ... RT I, 29.06.2014, 109, § 1.

² *Ibid* § 4 lg 1 ja 2.

³ *Ibid* § 9 lg 1.

⁴ Kiris, A., et al, *Õigusõpetus*, 3., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne (Külim, 2012), lk 256.

⁵ Pankrotiseadus § 10 lg 1.

saab tugineda asjaolule, mil võlgnik hävitab, peidab või raiskab oma vara või teeb raskeid juhtimisvigu, mille tagajärjel võlgnik muutub maksejõuetuks.

Enne pankroti väljakuulutamist tuleb kohtul teha kindlaks võlgniku maksejõuetus. Maksejõuetus saab olla nii ajutine kui ka püsiv. Et pankrot välja kuulutada, tuleb hinnata maksejõuetuse seisundit. Vaid siis kui võlgnik on püsivalt maksejõuetu, saab pankroti välja kuulutada.⁶ Võlgniku varalist seisundit peab hindama kohtu poolt määratud isik ning tegema kindlaks, kas kohustuste täitmine oleks majanduslikust olukorrast tulenevalt võimalik või mitte. Kui võlgnik ise pankrotiavalduse esitab, siis eeldatakse, et ta on maksevõimetu.

Maksejõuetuse uurimisel ning selle põhjuste väljaselgitamisel tuleb hinnata, kas tegemist on (kuri)tahtliku või tahtmatu maksejõuetusega⁷. Kui ettevõtlusega tegelev isik on teadlik, et nende tegevuse tagajärjel saabub ajahetk, mil nende kohustused ületavad nende varade väärtusi on tegemist tahtliku maksejõuetuse tekitamisega. Selliselt toimides on ettevõtjad teadlikud, et pankrot saabub, kuid selle vältimiseks midagi ette ei võeta ning teisi osapooli sellest ei teavitata. Maksejõuetuks võib ettevõtja muutuda ka tahtmatult. Justiitsministeeriumi hinnangul on sündmused, mille pärast ootamatult pankrotistutakse järgmised⁸:

1. ettevõtte võtmeisikute surm või raske haigestumine;
2. loodussündmus (üleujutus, tulekahju, külmumine vms) ja sellest tulenev tegevuse seiskumine;
3. ettevõtte ärälõikamine klientuurist – näiteks remont kaubandusettevõtte ees oleval teel vms;
4. ettevõtte varade (põhjendamatu) arest ja sellega kaasnevad häired äriprotsessis;
5. ettevõtte varade varastamine või hävitamine.

Tahtlikult tekitatud maksejõuetuse puhul on tegemist õigusvastase teoga. Samas tahtmatult tekkinud maksejõuetuse puhul võib olla põhjuseks mõni väärnamatu jõud, mida ei oleks saanud kuidagi tagasi hoida. Pankroti väljakuulutamisel tuleb teha kindlaks, kas võlgnik on vastutav maksejõuetuse tekkimise eest. Kui tuvastatud on püsiv maksejõuetus ning pankrot on

⁶ Varusk, M., „Maksejõuetus – mis see on?“, (2008),
<www.just.ee/sites/www.just.ee/files/merike_varusk._maksejouetus_-_mis_see_on.pdf> (20.11.2014).

⁷ Justiitsministeerium, „Maksejõuetuse põhjuste analüüs“, (2010),
<www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/maksejouetuse_pohjuste_analuus_2010_0.pdf>
(20.11.2014).

⁸ *Ibid.*

välja kuulutatud, ei saa veel väita, et võlgniku juhatuse liige on pankroti eest õiguslikult vastutav. Maksejõuetuse põhjuse väljaselgitamine on oluline eelkõige vastutuse kohaldamise seisukohalt.⁹ Vastavalt PankrS § 28 ja § 163 lg 5 kohaselt tuleb maksejõuetuse põhjus välja selgitada. Kui pankrotimenetluses ilmneb, et võlgnik on seoses maksejõuetuse tekkimisega pannud toime kuriteo tunnustega teo, teatab kohus sellest prokurörile või politseile kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks. Lisaks kui pankrotimenetluses ilmneb, et võlgniku maksejõuetuse põhjuseks on raske juhtimisviga, märgib kohus seda lahendis. Raskeks juhtimisveaks loetakse füüsilisest isikust võlgniku või juriidilisest isikust võlgniku juhtorgani liikme poolt oma kohustuse rikkumist tahtlikult või raske hooletuse tõttu. Pankrotimenetluse lõpetamise määruises märgib kohus võlgniku maksejõuetuse tekkimise põhjuse. Selleks saab olla kuriteo tunnustega tegu, juhtimisviga või muu asjaolu. Sellest järelduvalt tuleb maksejõuetuse põhjuste puhul alati kindlaks määrata, kas tegemist on õigusvastase teoga või mõne muu juhtimisveaga.

Võrreldes mõisteid maksejõuetus ja pankrot, siis käsitatakse neid tihti sünonüümidena. Sellist keelekasutust aga siiski õigeks ei peeta. Ettevõtte majanduslikku seisundit iseloomustab maksejõuetus ning sellekohaselt ei saa veel nimetada ettevõtja seisundit pankrotiks.¹⁰ Eesti õigekeelsussõnaraamatu kohaselt tähendab pankrot lootusetut maksejõuetust¹¹. Pankrotiseadus nimetab pankrotti kohtumäärusega väljakuulutatud maksejõuetuseks¹². Maksejõuetuse ja pankroti määratlusi ei käsitleta kõikehõlmavate definitsioonidena, sest seaduses kasutatakse neid mõisteid erinevates tähendustes. Samuti on antud pankrotile seaduses juriidiline tähendus, mille kohaselt on see üksnes kohtu poolt tuvastatud maksejõuetus.¹³ Maksejõuetuse ja pankroti definitsioone saab samastada olenevalt seaduse erineva sätte kontekstist.

Ajahetkel, mil pankrotiavaldus on esitatud ning menetlusse võetud, otsustab kohus sellest hetkest 10 päeva jooksul ajutise halduri nimetamise. Selle toimingu kohta tehakse määrus.¹⁴ Üha tihedamini on kohtud hakanud rakendama rahastamisi. Kohus annab võlgnikule,

⁹ Varul, P., „Võlgniku vastutus pankroti korral“, 7 *Juridica* (2003), nr 7, 449-456, lk 449.

¹⁰ Varusk, M., „Maksejõuetus – mis see on?“, (2008),

<www.just.ee/sites/www.just.ee/files/merike_varusk._maksejouetus_-_mis_see_on.pdf> (23.11.2014).

¹¹ Eesti õigekeelsussõnaraamat, (2006), <www.eki.ee/dict/qs2006/index.cgi?Q=pankrot&F=M&O=0&E=0> (23.11.2014).

¹² Pankrotiseadus § 1 lg 1.

¹³ Varul, P., „Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele“, 1 *Juridica* (1994), nr 1, 2-13, lk 2

¹⁴ Pankrotiseadus § 15 lg 1.

võlausaldajatele ja kolmandatele isikutele enne ajutise halduri määramist aega deposiidi tasumiseks (Ametlikes Teadaannetes pankrotimenetluse teadete all), et olla kindel, et menetluskuludeks on raha ja ajutine pankrotihaldur ei tee tööd tasuta. Kui raha ei laeku kohtu deposiiti, jätab kohus avalduse läbi vaatamata.¹⁵

Ajutine pankrotihaldur (ajutine haldur) nimetatakse kohtu poolt. Ajutise halduri põhilisteks ülesanneteks on välja selgitada võlgniku varad ja kohustused. Varadest ja kohustustest lähtuvalt peaks haldur hindama võlgniku maksejõuetust. Täiendavalt võib ajutine haldur ettevõttele anda nõu, kuidas käituda edasi ning informeerida, kas ettevõtjal tasuks oma tegevusega jätkata. Ajutine haldur hindab hetkelist olukorda ning selle põhjal annab võlgnikule soovitusi, kuidas ettevõtte edasist arengut mõjutada positiivses suunas. Ajutisel pankrotihalduril tuleb esitada oma ülesannete täitmise kohta kohtule kirjalik aruanne ja arvamus võlgniku maksejõuetuse põhjuste kohta. Arvamuses tuleb pankrotihalduril märkida, kas maksejõuetuse põhjuseks on kuriteo tunnustega tegu, raske juhtimisviga või muu asjaolu.¹⁶ Viru Maakohtu 13.02.2006.aasta otsuses kohtuasjas nr 2-05-21193 uuriti võlgniku maksejõuetuse tekkimise põhjuseid. Uurimise põhjal leiti, et võlgniku makseraskusi ei põhjustanud rasked juhtimisvead või kuriteo tunnustega teod. Seega oli tegemist muu asjaoluga ja võlgniku viis pankrotini antud olukorras tema ebapiisavad tulud.¹⁷ Kõrgema kohtu juhised raske juhtimisvea mõiste avamise seisukohast on võrdlemisi napid. Samas on raske juhtimisvea mõistet käsitletud rohkemalt madalamate kohtute praktikas.¹⁸ Harju Maakohtu 12.12.2014.aasta otsuses tsiviilasjas nr 2-14-54849 seisnes raske juhtimisviga pankrotiavalduse viivitamatu esitamise kohustuse rikkumises tingimustes, kus oli välja kujunenud maksejõuetus¹⁹.

Pankrotiavaldus vaadatakse läbi kohtuistungil, kuhu kohus kutsub menetlusosalised ja ajutise halduri²⁰. Võlgniku pankrotiavalduse läbi vaatamine toimub kohtus ning see tehakse 10 päeva jooksul. Samas võib esineda kaalukaid põhjuseid ning siis vaadatakse avaldus läbi 30 päeva

¹⁵ *Ibid* § 30.

¹⁶ Pankrotiseadus § 22 lg 1, 2 ja 5.

¹⁷ OÜ VMS (likvideerimisel) pankrotiavaldus, tsiviilasi nr 2-05-21193, Viru Maakohus, kohtuotsus, 13.02.2006, lk 2.

¹⁸ Riigikohus, „Juhtorgani kohustuse rikkumise, sealhulgas raske juhtimisvea ning kuriteotunnustega teo kindlaks tegemine pankrotimenetluse praktikas“ (2008), <www.riigikohus.ee/vfs/715/RaskeJuhtimisveaAnalyyis080318.pdf> (07.03.2015).

¹⁹ Eesti Vabariik Maksu- ja Tolliameti kaudu pankrotiavaldus XXXOÜ pankroti väljakuulutamiseks, tsiviilasi nr 2-14-54849, Harju Maakohus, kohtumäärus, 12.12.2014, lk 10.

²⁰ Pankrotiseadus § 25 lg 2.

jooksul. Võlausaldaja avaldus vaadatakse läbi hiljem kui seda tehakse võlgniku puhul. Võlausaldaja avaldus vaadatakse ühe kuni kahe kuu jooksul pankrotimenetluse algatamisest arvates. Juba alustatud pankrotimenetlust peatada ei ole võimalik. Võib juhtuda, et kohus kohustab pärast pankrotimenetluse algatamist võlausaldajat tasuma PankrS § 11 määratud rahasumma. Juhul kui võlausaldaja seda ei tasu, jätab kohus pankrotiavalduse üldse läbi vaatamata.²¹ Seega võivad pankrotiavalduse esitada nii võlgnik kui ka võlausaldaja ise. Erineb ainult avalduste läbivaatamise aeg kohtu poolt.

Pankrot kuulutatakse välja kohtu poolt määrusega. Pankrotimääruses märgitakse pankroti väljakuulutamise kellaeg. Seejärel saab pankroti väljakuulutamise alguse pankrotimenetlus. Kui pankrot on välja kuulutatud, siis otsustatakse kohtu poolt võlausaldajate esimese üldkoosoleku toimumise aeg ning koht. Samuti otsustab kohus pankrotihalduri nimetamise. Pankrotimäärus kuulub viivitamatule täitmisele ning määrust ei saa peatada ega ajatada.²² Pankroti väljakuulutamise kellaeg omab tähtsust, kuna võlgniku juhatuse liige vastutab tehingute eest enne määruse tegemist. Pärast seda langeb vastutus tegevuse või tehingute eest haldurile. Näiteks kui määrus tehti kell 10:00 ja kahjustatav tehing sõlmiti kell 9:00, siis vastutus tehingu eest lasub juhatuse liikmel. Pankrotimenetlus toimub nii kohtu- kui ka kohtuvälise menetlusena²³. Menetlus toimub võlausaldajate ja kohtu järelevalve all ning selle peamiseks eesmärgiks on rahuldada võlausaldajate nõuded²⁴. Selleks, et toimuks menetluse edasine areng, peavad olema täidetud PankrS § 31 nimetatud nõuded (nt pankrot on välja kuulutatud võlgniku maksejõuetuse tõttu, võlgnik on esitanud pankrotiavalduse, kohus on otsustanud võlausaldajate esimese üldkoosoleku toimumise aja ja koha). Siis saab pühendada juba nõuete õigsuse kontrollimisele, pankrotipesa suurendamisele ja alles siis võlausaldajate nõuete rahuldamisele.

Pankrotimenetlust viib läbi pankrotihaldur²⁵. Halduri ülesanneteks on pankrotivaraga seonduvate tehingutega tegelemine. Halduri tegevuse tulemusena tekkivate õiguste ja kohustuste kandjaks on võlgnik, samuti osaleb oma ülesannetest tulenevalt poolena võlgniku asemel kohtus pankrotivaraga seotud vaidlustes.²⁶ PankrS § 56 ja § 57 lg 1 kohaselt võib

²¹ *Ibid* § 27.

²² Pankrotiseadus § 31 lg 5, 6 ja 7.

²³ *Ibid* § 3 lg 1.

²⁴ Lillemets, K., Maksuvõlgade sundtäitmine (Sisekaitseakadeemia, 2006), lk 34.

²⁵ Pankrotiseadus § 54.

²⁶ *Ibid* § 54¹ lg 1.

võlausaldajate vahel³². Seega on tähtis jaotada võlgniku vara õiglaselt kõigi võlausaldajate vahel.

Pankrotimenetluse lõppemine toimub PankrS §-s 157 välja toodud alustel:

1. pankrotiavalduse rahuldamata jätmine;
2. pankrotimenetluse raugemine;
3. pankroti aluse äralangemine;
4. võlausaldajate nõusolekul;
5. lõpparuande kinnitamine;
6. kompromissi kinnitamine.

Erinevalt juriidilisest isikust võidakse füüsilisest isikust võlgnik vabastada pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest võlgadest (kohustustest) vabastamise menetluses³³. Füüsiliste isikute puhul võib pärast lõpparuande kinnitamist või ka raugemise eelduste esinemisel järgneda kohustustest vabastamise menetlus. Võlgniku kohustustest vabastamise avaldus esitatakse kohtule hiljemalt võlausaldajate esimese üldkoosoleku toimumise ajaks. Võlgnikul on võimalus kohustustest vabastamise avaldus esitada ka oma pankrotiavalduses.³⁴ Erinevalt füüsilisest isikust lõpetatakse juriidilise isiku pankroti puhul menetlus sageli likvideerimisega. Juriidilist isikut, vaatamata lõpetamise otsusele, ei likvideerita kui pankrotimenetlus lõpetatakse kompromissi tõttu või kui pankrotimenetlus lõpetatakse pankroti aluse äralangemisel või võlausaldajate nõusolekul. Samuti ei likvideerita juriidilist isikut kui võlgnikule jääb pärast pankrotivarast kõigi nõuete rahuldamist piisavalt vara juriidilise isiku tegevuse jätkamiseks.³⁵ Selliseid juhtumeid esineb aga praktikas väga harva.

Pankrotimenetluse lõppemise aeg ei ole alati selge, sest ettevõtet on võimalik tervendada. Tavaliselt aga toimub ettevõtte tervendamine väljaspool pankrotimenetlust ning on vahel menetluse osa, vahel mitte.³⁶ Pankrotimenetlus lõpeb lõpparuande kinnitamisega, millele

³² Cork, K., *Insolvency law and practice: report of the review committee* (London: Her Majesty's Stationery Office, 1982), p 53-54.

³³ Varusk, M., „Füüsilise isiku pankrotimenetlus“ (2010), <www.just.ee/sites/www.just.ee/files/merike_varusk._fuusilise_isiku_pankrotimenetlus_0.pdf> (12.03.2015).

³⁴ Pankrotiseadus § 170 lg 1.

³⁵ Varusk, M., „Olulised mõisted pankrotimenetluses“, (2009), <www.just.ee/sites/www.just.ee/files/merike_varusk._pankrotimenetluse_moisteid_2.pdf> (07.03.2015).

³⁶ Manavald, P., „Maksejõuetusõigus ja –terminoloogia on jõudmas uude arengujärku“ (2008), <www.just.ee/sites/www.just.ee/files/priit_manavald._maksejõuetusoigus_ja_terminoloogia_on_joudmas_uude_arengujarku.pdf> (04.01.2015).

eelneb vara realiseerimise järel rahaliste vahendite väljamaksmine vastavalt jaotusettepanekule, mille on kinnitanud kohus³⁷. Väljamaksete tegemine on reguleeritud Pankrotiseaduse 9 ptk-s. Lisaks lõpparuande kinnitamisele on pankrotimenetluse lõppemise alusteks ka pankrotiavalalduse rahuldamata jätmise, pankroti aluse äralangemine, kompromissi kinnitamine. Menetluse lõpetamine saab toimuda ka siis, kui võlausaldajad selleks nõusoleku annavad.³⁸

Kokkuvõtvalt on pankrot majanduse loomupärane osa. Juhul, kui isik muutub maksejõuetuks, kuulutatakse välja pankrot ning sellele järgneb pankrotimenetlus. Sellises olukorras puuduvad võlgnikul vajalikud ressursid oma kohustuste täitmiseks või ei ole need kohustuste täitmiseks piisavad. Maksejõuetus saab olla nii ajutine kui ka püsiv. Maksejõuetuse põhjuste puhul tuleb alati välja selgitada, kas tegemist on õigusvastase teoga või mõne muu juhtimisveaga. Hetkel, mil pankrotiavalaldus on esitatud, otsustatakse ajutise halduri töösse nimetamine. Ajutise pankrotihaldur selgitab välja võlgniku varad ja kohustused. Lisaks sellele tuleb anda hinnang võlgniku varalisele seisundile ning ka maksejõulisusele. Kui pankrotimenetlus on juba alustatud, siis seda enam peatada ei saa. Pankrotimenetluses on tähtis jaotada võlgniku vara õiglaselt kõigi võlausaldajate vahel. Pankrotimenetluse lõpetamise alusteks saavad olla pankrotiavalalduse rahuldamata jätmise, raugemine, pankroti aluse äralangemine, lõpparuande kinnitamine, kompromissi kinnitamine ning ka võlausaldajate nõusolek menetluse lõpetamiseks.

1.2. Nõuded pankrotimenetluses

Pärast pankroti välja kuulutamist avaldatakse teade, milles on toodud nõuete esitamise tähtajad ning samuti ka nõuete täitmata jätmise tagajärjed. Pankrotimenetluse eelduseks on kõikide osapoolte nõuete ja kohustuste täitmine.

Pankrotimenetluses on tähtis osa pankrotivõlausaldaja (võlausaldaja) poolt esitavatel nõuetel³⁹. Võlausaldaja on isik, kelle varalised nõuded võlgniku vastu on tekkinud enne

³⁷ Pankrotiseadus § 143.

³⁸ *Ibid* § 157.

³⁹ Varusk, M., „Olulised mõisted pankrotimenetluses“ (2009),

<www.just.ee/sites/www.just.ee/files/merike_varusk._pankrotimenetluse_moisteid_2.pdf> (14.01.2015).

pankroti välja kuulutamist⁴⁰. Pankrotivõlgnik (võlgnik) on füüsiline või juriidiline isik, kelle suhtes kohus on välja kuulutanud pankroti⁴¹. PankrS § 93 lg 1 kohaselt on võlausaldajad kohustatud teatama haldurile kõigest enne pankroti väljakuulutamist tekkinud nõuetest võlgniku vastu hiljemalt kahe kuu jooksul väljaandes Ametlikud Teadaanded pankrotiteate ilmumise päevast arvates. Selleks, et võlausaldaja nõudeid rahuldada, tuleb nendest teada anda.

Võlausaldajatel tuleb esitada oma nõuetest teatamiseks haldurile kirjalik avaldus (nõudeavaldus). Selles märgitakse nõude sisu, alus ja suurus, samuti see, kas nõue on tagatud pandiga. Nimetatud asjaolude tõendamiseks lisatakse avaldusele ka neid tõendavad dokumendid. Juhul, kui nõudeavaldus ei ole nõuetekohaselt vormistatud, antakse esitajale vähemalt 10 päeva puuduste kõrvaldamiseks. Puuduste tähtaegsel kõrvaldamisel loetakse nõudeavaldus esitatuks avalduse esialgse esitamise päeval, kuid kui puudusi ei kõrvaldata, võib võlausaldajate üldkoosolek lugeda, et nõudeavaldust pole esitatud.⁴² Võlausaldaja võib esitada ka nõude, mis tuleneb tingimuslikust tehingust või kõrvaltingimusega haldusaktist, mille edasilükkav või äramuutev tingimus ei ole veel saabunud⁴³. Võlausaldajaid ei eristata vastavalt nõuete tekkimise ega ka nõudeavalduse esitamise järjekorrale, sest kehtib kollektiivsuse põhimõte⁴⁴.

Siiski pole lubatud võlausaldajal pärast täis- või usaldusühingu, tulundusühistu või Euroopa majandushuviühingu pankroti väljakuulutamist esitada äriühingu vastu suunatud nõudeid äriühingu kohustuste eest isiklikult vastutava osaniku või liikme vastu. Seda teeb pankrotihaldur ning nõude rahuldamisest saadu kuulub pankrotivarasse.⁴⁵ Sellise korraga nõude esitamisega püütakse vältida olukorda, mil mõni võlausaldaja saaks saavutada oma nõude rahuldamise pankrotimenetluse väliselt. Sellega saavutaks aga keegi võlausaldajatest eelise teiste võlausaldajate ees ning sellega rikutakse võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtet. Erialakirjanduses peetakse võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtet pankrotiõiguse aluspõhimõtteks⁴⁶. Isikute võrdse kohtlemise printsiibi tähtsust on rõhutanud

⁴⁰ Lillemets, K., *Maksuvõlgade sundtäitmine* (Sisekaitseakadeemia, 2006), lk 34.

⁴¹ Pankrotiseadus § 8 lg 1 ja 3.

⁴² Pankrotiseadus § 94 lg 1 ja 3.

⁴³ *Ibid* § 98.

⁴⁴ Fletcher, I. F., *The Law of Insolvency* (London: Sweet & Maxwell Ltd, 2002), p 3.

⁴⁵ Pankrotiseadus § 97 lg 1 ja 2.

⁴⁶ Finch, V., *Corporate Insolvency Law: Perspective and Principles* (Cambridge University Press, 2002), p 42.

Riigikohus tsiviilkolleegiumi 12.10.2006. aasta määruse tsiviilasjas nr 3-2-1-71-06⁴⁷. Määruse kohaselt maksukohustuslase suhtes pankroti väljakuulutamisel muutub maksunõue oma olemuselt pankrotimenetluse nõudeks, millele kohaldatakse pankrotimenetluse sätteid sõltumata sellest, kas nõuded on tekkinud eraõiguslikust või avalik-õiguslikust suhtest. Pankrotimenetluse eesmärk on rahuldada kõikide võlausaldajate nõuded. Kolleegium leiab, et pankrotimenetluses esitatud nõuete eristamine ja neile pankrotimenetluses erinevate õigusnormide kohaldamine riiklikult oluliselt isikute võrdse kohtlemise printsiipi.

Kui võlausaldaja võis enne pankroti väljakuulutamist oma nõude tasaarvestada võlgniku nõudega, siis võib ta kaitstud nõude tasaarvestada ka pärast pankroti väljakuulutamist. Tasaarvestusnõude avaldus esitatakse haldurile kuni kohtule jaotusettepaneku esitamiseni.⁴⁸ Selline moodus on soodne võlausaldajatele, kelle vastu on võlgnikul nõuded. Tasaarvestatud osas saab võlausaldaja nõue täielikult rahuldatud. Samas võib nõuete tasaarvestamise võimalus tekitada ahvatluse nõuete loovutamiseks võlausaldajate vahel.⁴⁹ Nõuet, mis on saadud loovutamisega võib pankrotimenetluses tasaarvestada ainult juhul, kui nõude loovutamine ja sellest võlgnikule kirjalik teatamine on toimunud mitte hiljem kui kolm kuud enne pankroti väljakuulutamist. Juhul kui nõue võlgniku vastu oli loovutatud viimase kolme aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist, siis loovutamise saadud nõuet tasaarvestada ei saa. Samuti ei saa nõuet tasaarvestada, kui võlgnik oli sel ajal maksejõuetu ning nõude omandanud isik sellest loovutamise ajal teadlik oli.⁵⁰ Järelikult tasub võlausaldajatel tasaarvestusnõude esitada pärast võlgniku pankroti väljakuulutamist ning seda on võimalik esitada haldurile kuni kohtule viimase jaotusettepaneku esitamiseni. Sellisel juhul on tõenäoline, et võlausaldaja nõue saab täielikult rahuldatud.

Pankrotimenetluse organiteks on pankrotihaldur, pankrotitoimkond, võlausaldajate üldkoosolek ning kohus⁵¹. Nõudeid kaitstakse pankrotimenetluses võlausaldajate üldkoosolekul, mida nimetatakse nõuete kaitsmise koosolekuks. Võlausaldajate üldkoosoleku aja ja koha määrab haldur. Koosolek peab toimuma mitte varem kui üks kuu ja mitte hiljem

⁴⁷ Eesti Vabariigi (Maksu- ja Tolliameti Põhja maksu- ja tollikeskuse kaudu) avaldus E. T pankroti väljakuulutamiseks, tsiviilasi nr 3-2-1-71-06, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtumäärus, 12.10.2006, lõik 10.

⁴⁸ Pankrotiseadus § 99 lg 1.

⁴⁹ Varul, P., „Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele“, 1 *Juridica* (1994), nr 1, 2-13, lõik 9.

⁵⁰ Pankrotiseadus § 99 lg 3.

⁵¹ Varusk, M., „Olulised mõisted pankrotimenetluses“ (2008),

<www.just.ee/sites/www.just.ee/files/merike_varusk_olulised_moisted_pankrotimenetluses.pdf> (06.02.2015).

kui kolm kuud pärast tähtaega, mil võlausaldajad on kohustatud teatama haldurile kõigist oma nõuetest võlgniku vastu. Seega kokku viie kuu jooksul. Nõuete kaitsmise koosolekust peab teatama haldur väljaandes Ametlikud Teadaanded. Seda tuleb teha vähemalt 15 päeva ette ja seejuures tuleb ära märkida, kus ja millal saab tutvuda nõudeavalduste ja vastuväidetega. Nõudeavaldustega saab tutvuda viie päeva jooksul enne nõuete kaitsmise koosoleku toimumist. Nõuete kaitsmise koosolek viiakse läbi, olenemata osavõtjate arvust, kui koosoleku aeg ja koht oli võlausaldajatele õigeaegselt teatatud. Nõuete kaitsmise koosolekust on kohustatud osa võtma haldur ja võlgnik. Juhul, kui võlgnik puudub, siis otsustab koosolek, kas nõuete kaitsmine on võimalik. Samas nõude või vastuväite esitanud võlausaldaja koosolekult puudumine nõude läbivaatamist ei takista.⁵² Nõuete kaitsmise koosolek on vajalik, sest sellega saavad võlausaldajad ülevaate võlgniku kõigist kohustustest ja võimaldatakse esitada vastuväiteid. Koosolekul otsustatakse võlausaldajate nõuded ning vajadusel välistatakse sellised nõuded, millel puudub alus. Praktika näitab, et selliseid nõudeid on üsna palju. Neid nõudeid, millel puudub alus esitatakse selleks, et mõjutada pankrotimenetluse käiku läbi häälte enamuse. Kui nõuete kaitsmise koosoleku aeg ja koht on võlausaldajatele teatatud õigeaegselt, siis viiakse koosolek läbi vaatamata sellele, et kõik võlausaldajad koosolekul ei viibi.

Nõuded vaadatakse koosolekul läbi nende esitamise järjekorras. Kui nõuete kaitsmise koosolekul ei vaidle haldur ega ükski võlausaldaja sellele vastu, siis loetakse nõue ja nõude rahuldamisjärk ning nõuet tagav pandiõigus tunnustatuks. Samuti loetakse tunnustatuks siis, kui vastuväite esitanud võlausaldaja või haldur nõuete kaitsmise koosolekul vastuväitest loobub. Juhul, kui võlausaldaja on enne nõuete kaitsmise koosolekut esitanud kirjaliku vastuväite, kuid koosolekult puudub, siis kirjalikult esitatud vastuväitel on sama tähendus kui koosolekul esitatud vastuväitel. Koosolekul koostatakse protokoll, kuhu märgitakse iga nõude läbivaatamise kohta, kas nõuet ja nõuet tagavat pandiõigust tunnustati või mitte. Märgitakse ka isikud, kes nõudele, selle rahuldamisjärgule või nõuet tagavale pandiõigusele vastu vaidles. Need, kes esitatud vastuväidetest loobuvad märgitakse samuti protokollis. Nimekiri koostatakse nende nõuete kohta, mis tunnustati. Nimekirjale peavad alla kirjutama pankrotitoimkonna esimees ja kõik kohalolevad võlausaldajad.⁵³ Vastuväiteid nõuete

⁵² Pankrotiseadus § 100.

⁵³ Pankrotiseadus § 103 lg 1, 2, 3, 6 ja 7.

kaitsmise koosolekul võib esitada ka võlgnik, kuid võlgniku vastuväide ei takista nõude või nõuet tagava pandiõiguse tunnustamist⁵⁴.

Seaduses ei ole sätestatud, et nõudele vastuväite esitamine eeldaks vastuväite põhjendamist. Seepärast on võimalikud olukorrad, kus kõik võlausaldajad vaidlustavad vastastikku teineteise nõuded, mille järel, juhul kui nõudele vastuväite esitamine hääleõiguse ära võtaks, võib juhtuda, et pankrotimenetluses puuduvad üldse võlausaldajad ja nõuded.⁵⁵ Selle tagajärjel võib pankrotimenetluse edasine läbiviimine osutada võimatuks. Praktika näitab, et nõuete tunnustamise vaidlused on üheks põhjuseks, miks pankrotimenetlused pikale venivad.

Nõuete kaitsmise koosolek vaatab nõude või pandiõiguse tunnustamise võlausaldaja, võlgniku või halduri nõudel uuesti läbi kui ilmneb, et nõude või pandiõiguse tunnustamine põhineb võltsitud andmetel või kui nõuete kaitsmise koosoleku kokkukutsumisel või selle pidamisel on oluliselt rikutud seadust⁵⁶. Riigikohtu praktikas on olukordi, mil pärast nõuete kaitsmist ja jaotusettepaneku kinnitamist on selgunud, et võlausaldaja nõue võlgniku pankrotimenetluses on põhjendamatu. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 02.04.2007. aasta tsiviilasjas nr 3-2-1-28-07 on võlausaldaja soovinud vaidlustada juba tunnustatud nõude, tuginedes PankrS § 106 lg 2 sätestatud võimalusele. Sel juhul tuli võlausaldajal taotleda haldurilt nõuete kaitsmise koosoleku kokkukutsumist. Juhul kui nõuete kaitsmise koosolek ei ole nõude või pandiõiguse tunnustamist uuesti läbi vaadanud ühe kuu jooksul arvates läbivaatamise nõude esitamisest, otsustab nõude või pandiõiguse tunnustamise võlausaldaja, võlgniku või halduri hagi alusel kohus. Antud olukorras eeltoodut arvestades asus Riigikohus seisukohale, et võlausaldaja taotluse rahuldamiseks ei olnud õiguslikku alust.⁵⁷

Pankrotiseaduse üks kesksemaid ja vastuolulisemaid probleeme on nõuete rahuldamise probleem. Võlausaldajad on kõik võrdsed, kuid paraku kõikide nõudeid ei saa rahuldada võrdeliselt teistega.⁵⁸ PankrS § 143 lg 1 kohaselt koostab pärast viimast nõuete kaitsmise koosolekut haldur jaotusettepaneku, milles märgitakse tunnustatud nõuded, nende rahuldamisjärgud ja jaotised. Pankrotihalduri ülesandeks on avaldada väljaandes Ametlikud

⁵⁴ *Ibid* § 104 lg 1.

⁵⁵ Saarma, T. ja Arvisto, M., „Nõuded pankrotimenetluses“, 10 *Juridica* (2001), nr 10, 733-740, lk 733.

⁵⁶ Pankrotiseadus § 106.

⁵⁷ Eesti Vabariigi (Maksu- ja Tolliameti kaudu) taotlus AS X (pankrotis) pankrotimenetluses jaotusettepaneku uueks läbivaatamiseks ja jaotusettepaneku alusel tehtavate väljamaksete peatamiseks, tsiviilasi nr 3-2-1-28-07, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtumäärus, 02.04.2007, lõik 11 ja 12.

⁵⁸ Varul, P., „Nõuetest pankrotimenetluses“, 2 *Juridica* (2004), nr 2, 96-102, lk 102.

Teadaanded teade, milles on andmed, kus ja millal võib jaotusettepanekuga tutvuda, samuti, et vastuväite võib esitada kohtule 10 päeva jooksul teate avaldamisest arvates⁵⁹. Enne jaotise alusel raha väljamaksmist tehakse vastavalt PankrS § 146 lg 1 pankrotivarast pankrotimenetlusega seotud väljamaksed järgmiselt:

1. vara välistamise ja tagasivõitmise tagajärjedest tulenevad nõuded;
2. võlgnikule ja tema ülalpeetavatele makstav elatis;
3. massikohustused;
4. pankrotimenetluse kulud.

Kohus teeb määruse järeljagamise läbiviimiseks omal algatusel, halduri või võlausaldaja avalduse alusel. Järeljagamine tehakse, kui pärast pankrotimenetluse lõpetamist ja halduri vabastamist laekub pankrotivarasse raha. Samuti juhul, kui vabanevad jagamisel hoiustatud rahasummad või selgub, et pankrotivara hulka kuulub esemeid, mida ei ole jaotusettepaneku koostamisel arvestatud. Järeljagamise läbiviimiseks kinnitab kohus halduri, kelleks võib olla ka uus haldur ning järeljagamine toimub vastavalt jaotusettepanekus ettenähtud jaotistele. Järeljagamise läbiviimisest võib kohus loobuda ning jätta laekunud või hoiustatud rahasumma või pankrotivara hulka kuulunud eseme võlgnikule kui rahasumma või eseme väärtus on järeljagamise kulusid arvestades ebaproportsionaalselt väike.⁶⁰ Selle, kas järeljagamine on otstarbekas või mitte, otsustab kohus.

Pärast pankrotimääruse tegemist võtab võlgniku vara valduse üle haldur. Haldur asub võlgniku pankrotivara valitsema. Peale selle on halduril kohustus nõuda pankrotivarasse tagasi võlgniku vara, mis on kolmanda isiku valduses. Pankrotivara tuleb säilitada, et sellega menetluses läbi viia vajalikud toimingud. Võlgnikul puuduvad õigused juriidilisest isikust võlgniku tegevuse juhtimises või füüsilisest isikust ettevõtja majandustegevuse korraldamises, sellega tegeleb tema eest haldur. Halduril on selleks seadusest tulenevad õigused ning ta on vastutavaks võlgniku vara valitsemise üle nagu juhtorgani liige.⁶¹ Juhul kui võlgniku majandustegevuse jätkumine on võimalik, siis peab selle korraldama haldur. Kuid kui otsustatakse, et juriidilisest isikust võlgniku majandustegevust ei jätkata ja ettevõtte tegevus lõpetatakse, siis teostab likvideerimise samuti pankrotihaldur. Neid pankrotimenetlusi, kus võlgniku majandustegevuse jätkamine on võimalik, on suhteliselt vähe. Reeglina on need

⁵⁹ Pankrotiseadus § 143 lg 5.

⁶⁰ *Ibid* § 166.

⁶¹ Pankrotiseadus § 124.

tööstusettevõtted, kus on tegemist majandustegevusega, mida on otstarbekas jätkata kuni menetluse lõpuni. Näiteks kui menetluses müüakse vara tervikvarana ja püütakse säilitada tegevusliiki. Enamikus pankrotimenetlustes on enne pankroti väljakuulutamist võlgniku majandustegevus ammu lõppenud ning puuduvad vahendid ja vajadus majandustegevuse jätkamiseks.⁶²

Võlgniku vara, mida kasutatakse sihtvarana võlausaldajate nõuete rahuldamiseks ja pankrotimenetluse läbiviimiseks, muutub pankrotivaraks pankrotimääruse alusel. Pankrotivaraks nimetatakse vara, mis oli võlgnikul pankroti väljakuulutamise ajal, samuti vara, mis nõutakse või võidetakse tagasi või mille võlgnik omandab pankrotimenetluse ajal.⁶³

Pankrotivara müügi üldpõhimõtted tulenevad Pankrotiseaduse 8. peatükist. Pankrotivara müüki alustab haldur pärast võlausaldajate esimest üldkoosolekut. Seda juhul, kui võlausaldajad, kes koosolekul viibisid teisiti ei otsusta. Samas on võlgniku õigus pankrotimääruse peale edasi kaevata. Sellisel juhul ei tohi võlgniku nõusolekuta enne Ringkonnakohtule esitatud määruskaebuse läbivaatamist vara müüa. Pankrotiseaduses § 133 lõigetes 1 ja 2 nimetatud piiranguid ei kohaldata kiiresti rikneva või sellise vara müügil, mille väärtus kiiresti langeb või mille hoidmine või säilitamine on ülemäära kulukas. Vara ei tohi müüa ka sel juhul kui võlgniku ettevõtte tegevust on võimalik jätkata. Seda juhul, kui see takistaks ettevõtte tegevuse jätkamist.⁶⁴ Võlgniku vara müük võimalikult kalli hinnaga on üheks pankroti väljakuulutamise peamiseks eesmärgiks⁶⁵. Varamüügi otsused võtab vastu koosolek või valitud toimkond. Samuti kooskõlastab haldur nendega varamüügi viisi. Seetõttu lasub toimkonda valitud võlausaldajate esindajatel suur vastutus.

Võlausaldajate huvides on võimalik enne pankrotimenetlust tehtud võlgniku tehingud tagasi nõuda pankrotivarasse⁶⁶. Selline pädevus on pankrotihalduril ja ta teeb seda siis, kui tagasivõitmise tehing rikkus võlausaldajate huve. Võlgniku varadest ei pruugi jätkuda kõikide võlausaldajate nõuete rahuldamiseks täies ulatuses, seetõttu on vajalik õiguslik mehhanism

⁶² Varusk, M., „Olulised mõisted pankrotimenetluses“ (2008),

<www.just.ee/sites/www.just.ee/files/merike_varusk_olulised_moisted_pankrotimenetluses.pdf> (09.03.2015).

⁶³ Pankrotiseadus § 108 lg 1 ja 2.

⁶⁴ *Ibid* § 133.

⁶⁵ Varul, P., „Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele“, 2 *Juridica* (1993), nr 2, 30-30, lk 30.

⁶⁶ Pankrotiseadus § 124 lg 1.

olemasoleva vara õiglaseks ja korrapäraseks jagamiseks⁶⁷. Seaduses on pankrotimenetluse jaoks ette nähtud spetsiaalne mehhanism, milleks on tagasivõitmine⁶⁸. Tehingud, mis kahjustavad võlausaldajate huve, tunnistatakse samuti kehtetuks⁶⁹. Järelikult soodustab võlgniku varasemate tehingute tagasinõudmine võlausaldajate nõuete suuremal määral rahuldamise. Paljudel halduritel on juriidiline haridus, kuna kohtule hagi esitamine tagasivõitmise nõudes eeldab juriidilisi teadmisi ja pädev haldur on võimeline suurendama pankrotipesa olukorras, kus tegemist oli võlgniku kohustuste rikkumisega.

PankrS §-s 110 on sätestatud üldalused, millisel juhul kohus tehingu kehtetuks tunnistab. Tagasivõitmist teostab kohus ning selleks on erinevaid võimalusi. Kehtetuks saab tunnistada kinkelepingu. Seda tehakse, kui leping sõlmiti ühe aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist, samuti ajutise halduri nimetamisest kuni pankroti väljakuulutamiseni. Tehakse ka juhul, kui leping oli sõlmitud eelnevalt nimetatud tähtaja algust, kuid viie aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist. Samuti kui kingisaaja oli võlgniku lähikondne ja kui kingisaaja või võlgnik ei tõenda, et võlgnik oli kinkimise ajal maksejõuline ega muutunud maksejõuetuks kinkimise tõttu.⁷⁰ Kehtetuks saab tunnistada võlgniku ja tema abikaasa abieluvaralepingu või ühisvara jagamise kokkuleppe, millega võlgnik olulisel määral oma varast või oma osast ühismandis loobus⁷¹. Kohus on leidnud, et üksnes ühisvara jagamise kokkuleppe kehtetuks tunnistamine ei anna veel alust kogu ühisvara väljanõudmiseks pankrotivarasse. Ühisvara jagamise kokkuleppega on võlgnikul võimalus loobuda olulisel määral oma osast ühismandis. Kuid seoses ühisvara jagamisega ei tohiks veel muutuda maksejõuetuks.⁷²

Kehtetuks saab tunnistada rahalise kohustuse täitmist võlausaldajale⁷³. Tagasivõitmise hagi rahuldamise üheks eelduseks PankrS § 113 järgi ja § 109 lg-st 1 tulenevalt võlausaldajate huvide kahjustamise tuvastamine. Kui makse on tehtud lähikondsele ning nõutakse selle rahalise tehingu kehtetuks tunnistamist, siis ainuüksi asjaolu, et makse tehti lähikondsele, ei anna veel alust järelduseks, et tehing kahjustas võlausaldajate huve. Riigikohus on leidnud, et

⁶⁷ Mokal, R. J., *Priority as pathology: the pari passu myth* (Cambridge Law Journal, 2001), p 582.

⁶⁸ Sutt, M., „Tagasivõitmine pankrotimenetluses“, 10 *Juridica* (2000), nr 10, 645-653, lk 645.

⁶⁹ Pankrotiseadus § 109 lg 1.

⁷⁰ *Ibid* § 111 lg 1.

⁷¹ *Ibid* § 112.

⁷² V. B (pankrotis) hagi O. B vastu abikaasade ühisvara jagamise kokkuleppe kehtetuks tunnistamiseks ja abikaasade ühisvara pankrotivarasse väljamõistmiseks, tsiviilasi nr 3-2-1-77-06, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtuotsus, 03.10.2006, lõik 7.

⁷³ Pankrotiseadus § 113 lg 1.

PankrS § 110 lg 2 ei sisalda võlausaldajate huvide kahjustamise eeldust ning seda sätet saab kohaldada üksnes juhul, kui võlausaldajate huvide kahjustamine on asjaoluna kindlaks tehtud⁷⁴.

Kehtetuks saab tunnistada PankrS § 118 lg 1 ja 2 kohaselt tagatise andmise ja pärast pankroti väljakuulutamist tehtud tehingu, pankrotivara hulka kuuluva kinnisasja, laevakinnistusraamatusse kantud laeva või väärtpaberitega. Seega on PankrS §-s 110 sätestatud üldalused, mis kehtivad kõigi PankrS § 111-115 sätete juures. See tähendab, et kohtuasja lahendamisel tuleb järgida kaheastmelist kontrolli. Sellest tulenevalt peab kontrollima nii üld- kui ka erialuseid.

PankrS § 116 alusel saab tagasivõitmise nõude esitada ka tagasivõidetava tehingu või toimingu teinud isiku üldõigusjärglase vastu. PankrS § 117 lg 1 kohaselt on füüsilisest isikust võlgniku lähikondsed näiteks võlgniku abikaasa, õed, vennad, sugulased. Juriidilisest isikust võlgniku lähikondsed PankrS § 117 lg 2 kohaselt on näiteks juhtorgani liige, likvideerija, prokurist, raamatupidamise eest vastutav isik, aktsionär või osanik. Tagasivõtmine toimub hagi esitamisega kohtule ja tagasivõitmise nõude esitab võlgniku nimel haldur. Nõuet saab esitada kolme aasta jooksul pankroti väljakuulutamisest.⁷⁵ Tagasivõitmise mehhanismi kasutamisel tuleb olla kindel, et varasemalt tehtud tehingu kehtetuks tunnistamine võlausaldajate nõudeid hiljem täita suudab.

Ühisvara jagamine saab toimuda, kui vara on võlgniku ja tema abikaasa ühisomandis. Sel juhul nõuab haldur ühisvara jagamist ja võlgniku osa ühisomandist. Võlgnikul on õigus koos halduriga protsessis osaleda ning esitada ühe aasta jooksul pankroti väljakuulutamisest arvates.⁷⁶

Halduri võimalikud nõuded juhatuse liikmete vastu on reguleeritud Äriseadustikus (ÄS) § 187 ja § 315. Juhatuse liikme ülesandeks on täita oma kohustusi korraliku ettevõtja hoolsusega. Need juhatuse liikmed, kes on oma kohustuste rikkumisega tekitanud kahju osaühingule, vastutavad tekitatud kahju hüvitamise eest solidaarselt. Samas vabaneb juhatuse liige

⁷⁴ OÜ Kaubamax (pankrotis) hagi AS Vallox Invest vastu rahalise kohustuse täitmise tagasivõitmiseks, tsiviilasi nr 3-2-1-115-07, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtuotsus, 19.12.2007, lõik 1.

⁷⁵ Pankrotiseadus § 118 lg 1 ja 2.

⁷⁶ Pankrotiseadus § 122 lg 1 ja 2.

vastutusest, kui ta tõendab, et täitis oma kohustusi korraliku ettevõtja hoolsusega.⁷⁷ Tagasivõitmise võimalusi hindab tavaliselt juba ajutine haldur esialgses aruandes ja see võib olla põhjus, miks kohus varatu võlgniku pankrotavalduse menetlemist ei lõpeta selle raugemise tõttu. Tõenäosus vara siiski tagasi saada, on suur. Siiski tuleb seejuures hinnata tagasivõitmise protsessi kulukust võrreldes vara väärtusega.

Kokkuvõtvalt on pankrotimenetluse põhiliseks eesmärgiks täita kõikide osapoolte nõuded ja kohustused. Seejuures tuleb erinevate õigusnormide kohaldamisel lähtuda isikute võrdse kohtlemise printsiibist. Võlgniku kohustuste väljaselgitamisega tegeleb pankrotihaldur. Haldurile peavad oma nõuetest võlgniku vastu teatama kõik võlausaldajad. Menetlusosalistel on võimalus oma nõudeid kaitsta võlausaldajate üldkoosolekul. Koosolekul võimaldatakse esitada ka vastuväiteid teiste võlausaldaja nõuetele. Nõuete kaitsmise koosolekul koostatakse protokoll, kuhu märgitakse iga nõude läbi vaatamise kohta, kas nõuet tunnustati või mitte. Selleks, et võlausaldajate nõudeid suuremal määral rahuldada, saab kasutada spetsiaalset mehhanismi, milleks on tagasivõtmine. Tagasivõitmisel nõutakse võlgniku enne pankrotimenetlust tehtud tehingud tagasi pankrotivarasse, kuid seejuures tuleb hinnata protsessi kulukust.

⁷⁷ Äriseadustik, 15.02.1995, jõustunud 01.09.1995 – RT I 1996, 40, 773 ... RT I, 29.06.2014, 109, § 187 lg 1 ja 2.

2. PANKROTIMENETLUSE PROBLEEME KOHTUPRAKTIKAS

2.1. Pankrotimenetluse raugemise probleeme

Üheks peamiseks pankrotimenetluse probleemiks on pankrotimenetluse raugemine, mis on ka üheks menetluse lõpetamise peamistest põhjustest. Juhul kui pankrotimenetluse käigus selgub, et võlgnikul puudub menetluse kulude hüvitamiseks vara, lõpetatakse menetlus raugemise tõttu. Pankrotimenetlused raugevad, sest võlgnikud on varatud ning sageli ei jätku vara isegi pankrotihalduri tasuks.

Riigikohtu Kohtute Aastaraamatute andmete kohaselt maksejõuetusmenetluse asjades tuli tsiviilkolleegiumil lahendada eelkõige pankrotimenetluses tekkinud vaidlusi. Statistika andmetel töökoormusmetoodikast lähtuvalt jagunevad tsiviilasjad raskusastmesse skaalal 1,15-11,5. Sinna kuuluvad ka pankrotiasjad, mille raskusaste on küllaltki kõrge – 10,35.⁷⁸ Sellest tulenevalt saab järeldada, et pankrotimenetlus on suhteliselt probleemne menetlus.

Pankrotimenetlus lõpetatakse määrusega vaatamata võlgniku maksejõuetusele pankrotti välja kuulutamata raugemise tõttu, kui võlgnikul ei jätku vara pankrotimenetluse kulude katteks. Samuti kui võlgnikul ei ole võimalik vara tagasi võita või tagasi nõuda.⁷⁹ Ajutisel halduril on kohustus esitada kohtule kirjalik aruanne ja arvamus võlgniku maksejõuetuse tekkimise põhjuste kohta⁸⁰. Kohus võib pankrotimenetluse lõpetada pankrotti välja kuulutamata raugemise tõttu ka siis, kui võlgniku vara koosneb peamiselt tagasivõitmise nõuetest ja nõuetest kolmandate isikute vastu ning pankrotiavalduse esitaja ei maksa kohtu deposiiti⁸¹.

Raugemine saab toimuda ka pärast pankroti välja kuulutamist. Selline raugemine toimub, kui pankrotivarast ei jätku massikohustuste ja pankrotimenetluse kulude katteks vajalike

⁷⁸ Riigikohus, „Kohtute Aastaraamat 2013“ (2013), <www.kohus.rik.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/kohtute_aastaraamat_2013.pdf> (25.02.2015).

⁷⁹ Pankrotiseadus § 29 lg 1.

⁸⁰ *Ibid* § 22 lg 5.

⁸¹ *Ibid* § 29 lg 2.

väljamaksete tegemiseks ning sellest peab haldur kohtule viivitamatult teatama⁸². Pärast haldurilt aruande saamist PankrS § 158 lg 4 järgi lõpetab kohus halduri ettepanekul pankrotimenetluse raugemise tõttu, kui kohus tuvastab, et pankrotivarast ei jätku massikohustuste ja pankrotimenetluse kulude katteks vajalike väljamaksete tegemiseks. Seega saab pankrotimenetlus raugeda nii enne pankroti väljakuulutamist kui ka pärast pankroti välja kuulutamist.

PankrS § 158 lg 3 sätestab, et kui pankrot raugneb pärast selle välja kuulutamist, siis on haldur kohustatud esitama kohtule aruande. PankrS § 162 lg 2 kohaselt peavad lõpparuandes olema välja toodud järgmised andmed:

1. andmed pankrotivara ja selle müügist saadud raha kohta;
2. andmed pankrotiseaduse §-s 146 nimetatud väljamaksete kohta;
3. andmed jaotiste alusel väljamakstud raha kohta nõuete rahuldamisjärkude kaupa;
4. andmed iga pandieseme müügist saadu kohta;
5. andmed müümata pankrotivara ja võlgnikul teistelt isikutelt saadaoleva vara kohta;
6. andmed halduri tegevuse kohta pankrotivara valitsemisel;
7. iga võlausaldaja tunnustatud nõude osa, mille ulatuses võlausaldaja ei ole raha saanud;
8. andmed pankrotimenetluses esitatud hagide läbivaatamise kohta, samuti hagide kohta, mida haldur kavatseb veel esitada;
9. kohtukulud ning ajutise halduri ja halduri tehtud vajalikud kulutused.

Lisaks peab haldur lõpparuandes märkima, kas maksejõuetuse tekkimise põhjuseks on kuriteo tunnustega tegu, raske juhtimisviga või muu asjaolu, samuti, kas haldur on esitanud avalduse kriminaalmenetluse alustamiseks⁸³.

Andmed, mis peavad kajastuma pankrotimenetluse raugemise kohta tehtud kohtumääruses ei ole seaduses täpselt sätestatud. Riigikohtu analüüsis on välja toodud asjaolud, milles kohus peab raugemise otsustamise korral olema veendunud. Esiteks tuleb olla veendunud, et võlgnik on maksejõuetu, teiseks, et võlgnikul puudub vara pankrotimenetluse kulude katteks ja puudub vara tagasivõitmise ja tagasinõudmise võimalus. Ning kolmandaks tuleb veenduda, et võlgniku vara koosneb peamiselt tagasivõitmise nõuetest või muudest nõuetest kolmandate isikute vastu (on olemas vara tagasivõitmise ja tagasinõudmise võimalus) ja kohus on

⁸² *Ibid* § 158 lg 1.

⁸³ Pankrotiseadus § 162 lg 3.

nõudnud avalduse esitajalt pankrotimenetluse kulude katteks kohtu määratud summa maksmist kohtu deposiiti, kuid ei avaldaja ega ka kolmas isik ei ole nõutavat summat deposiiti maksnud.⁸⁴

Riigikohtu 12.12.2012. aasta määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-130-12 esitati maakohtule taotlus lükata võlgniku äriregistrist kustutamine edasi. Menetlus lõpetati raugemise tõttu ning maksuhalduri taotlus rahuldati. Selline otsus tehti, sest vastasel juhul poleks olnud maksuhalduril võimalik teha võlgniku endise juhatuse liikmele vastutusotsust ning selle tulemusena oleksid jäänud sisse nõudmata tahtlikult tasumata jäetud võlgniku rahalised kohustused. Selle peale esitas võlgniku endine juhatuse liige määruskaebuse ning ringkonnakohtu otsusel tühistati maakohtu määrus. Ringkonnakohus tõi põhjendustes välja, et esialgset õiguskaitset saab hagita menetluses kohaldada üksnes seaduses sätestatud juhul ning kuna pankrotiseadus ei näe ette võimalust kohaldada hagi tagamise abinõusid pärast pankrotimenetluse lõpetamist raugemise tõttu, siis puudus hagi tagamise alus.⁸⁵ Probleem seisneb selles, et vastutusmenetluse läbiviimiseks vajab Maksu- ja Tolliamet aega. Võlgnik aga teades, et ta on varatu ja riik ei ole huvitatud menetluse rahastamisest, kuritarvitab õigusi. Praktikas esineb juhtumeid, kus võlgnikud tahavad vastutusest vabaneda läbi raugemise. Kuna võlgnike arv on suur, ei saa riik rahastada kõiki pankrotimenetlusi, et jätkata vastutusmenetlusega. Samas ei saa riik esitada vastutusmenetluse raames nõuet kui äriühing on äriregistrist kustutatud. Maksuhalduri taoline tegutsemine sel juhtumil on põhjendatud, kuna maksuhaldur ei ole huvitatud, et pankrotimenetlus lõppeks raugemisega ning juriidiline isik äriregistrist kustutatakse.

Kohtulahendeid uurides selgus, et probleemseks osutus pankrotimenetluse võimaldamine vabadusekaotusega karistatud isikutele ehk vangidele. Vangide pankrotimenetlus lõpeb tihti raugemisega, sest puuduvad vahendid nõuete rahuldamiseks. Vangid taotleavad enda pankroti väljakuulutamist põhjendades seda sellega, et kinnipidamisasutuses viibides pole võimalik oma kohustusi täita. Põhjendustes tuuakse välja sissetuleku puudumine ning see, et pankrotimenetluse kestel ei ole mingit võimalust tegeleda mõistliku tulutoova tegevuse või

⁸⁴ Vutt, M., „Pankrotimenetluse raugemise kohtupraktika“ (2008), <www.riigikohus.ee/vfs/714/PankrotiRaugemiseAnalyys080318.pdf> (25.02.2015).

⁸⁵ Eesti Vabariigi (Maksu- ja Tolliameti Põhja maksu- ja tollikeskuse kaudu) taotlus lükata edasi Aktsiaseltsi Liiwi Heliis äriregistrist kustutamine ja keelata Aktsiaseltsi Liiwi Heliis äriregistrist kustutamine, tsiviilasi nr 3-2-1-130-12, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtumäärus, 12.12.2012.

selle otsimisega.⁸⁶ Asjaolu, et võlgnikul puuduvad rahalised võimalused menetluskulude katteks ning samuti ka riigilõivu tasumise jaoks, paneb ohtlikku olukorda riigi. Kohus võib määrata ajutise halduri või pankrotihalduri tasu ja kulutuste hüvitamise riigi vahenditest. Riigi vahenditest ei hüvitata ajutise halduri tasu ja kulutusi suuremas summas kui 397 eurot.⁸⁷ Pankrotimenetluse läbiviimiseks on võlgnikul vajalik mingilgi määral sissetuleku või vara olemasolu selleks, et katta menetluse kulud ja rahuldada võlausaldajate nõuded. Kui vara ei jätku isegi pankrotimenetluse kulude katteks, siis on üsna tõenäoline, et pankrotimenetlus lõpetatakse pankrotti välja kuulutamata raugemise tõttu.⁸⁸

Vangid saavad küll taotleda pankrotimenetluse väljakuulutamist, kuid selle läbimine ei vabasta neid kohustustest. Vangist võlgniku pankrotiavalduse menetlusse võtmisest saab keelduda Tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) alusel ehk kohus võib jätta hagiavalduse menetlusse võtmata, kui hagi ei ole esitatud hageja seadusega kaitstud õiguse ega huvi kaitseks või eesmärgil, millele riik peaks andma õiguskaitset, või kui hagiga ei ole hageja taotletavat eesmärki võimalik saavutada⁸⁹. PankrS § 173 lg 1 sätestab, et võlgnik on kohustatud tegelema mõistlikult tulutoova tegevusega ning kui selline tegevus puudub, on kohustus seda otsida. Kinnipeetav on kohustatud töötama, seda mitte vaid juhul, kui Vangistusseaduses (VangS) § 37 sätestatud tingimustest mõni tingimus on puudulik⁹⁰. Kui võlgnikule ei ole võimalik vanglas tööd pakkuda, siis ei ole võimalik täita ka võlgniku eesmärki ning algatada pankrotimenetlust. Vangistust kandev isik võib olla pankrotivõlgnik, sest seda pankrotiseadus ei keela. Pankrotiseadus aga kohustab pankrotimenetluse käigus võlgnikku katma mingilgi määral pankrotimenetluse kulusid ning samamoodi peab võlgnik üritama täita võimaluse piires oma rahalisi kohustusi. Võlgnikel ei ole võimalik pankrotimenetluse kaudu pääseda õigusvastaselt ja tahtlikult tekitatud kahju hüvitamisest.

Kui ilmneb, et pankrotimenetlus võib raugeda pärast pankroti välja kuulutamist, siis on võlgnikul õigus taotleda menetlusabi menetluskulude kandmiseks. Menetlusabi ei võimaldata, kui kulusid ei saa või ei ole põhjendatud katta pankrotihalduri valitsetavast varast ning ei saa

⁸⁶ Guntars Kaziksi pankrotiavaldus, tsiviilasi nr 3-2-1-1-13, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtumäärus, 27.02.2013, lõik 1.

⁸⁷ Pankrotiseadus § 23 lg 4.

⁸⁸ Guntars Kaziksi pankrotiavaldus, tsiviilasi nr 3-2-1-1-13, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtumäärus, 27.02.2013, lõik 2.

⁸⁹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik, 20.04.2005, jõustunud 01.01.2006 – RT I 2005, 39, 308 ... RT I, 31.12.2014, 1, § 371 lg 2 p 2.

⁹⁰ Vangistusseadus, 14.06.2000, jõustunud 01.12.2000 – RT I 2002, 56, 350 ... RT I, 29.06.2014, 109, § 37 lg 1.

eeldada, et kulud kannaksid asja suhtes varalist huvi omavad isikud (nt pankrotivõlgniku pärijad, liikmed, osanikud, aktsionärid, juhtorgani liikmed või pankrotivõlausaldajad). Pankrotihalduri tasu ja kulutuste katteks määratud menetlusabi ei või olla suurem kui 397 eurot ehk menetlusabi ei tagata võlgnikele piiramatult⁹¹.

Kohtulahendeid analüüsid selgus, et tihti jäävad pankrotimenetluse käigus oma tasudest ilma haldurid. Ajutise pankrotihalduri või pankrotihalduri taotluse alusel määratakse tasu ja kulutuste suurus kindlaks kohtu poolt.⁹² Pankrotimenetluse raugemise korral otsustab menetluse kulude jagamise kohus⁹³. Sellisel juhul mõistab kohus PankrS § 23 lg 4 kohaselt halduri tasu ja vajalikud kulutused välja võlgnikult, kuid võib määrata nende hüvitamise ka riigi vahenditest. Pankrotimenetluse kulude, halduritasu ja –kulude tasumine on mõeldav kolmest allikast: võlgnikult (pankrotivarast või ka võlgniku juhtorgani liikmelt), avalikest vahenditest (riigilt) või võlausaldajatelt ja muudelt huvitatud isikutelt⁹⁴. Haldurid esitavad küll taotluse oma määratud tasu väljamõistmiseks riigilt, kuid teades, et võlgnikul tasumiseks vajalikud vahendid puuduvad, lähtutakse seaduses sätestatud riigi maksimaalsest toetussummast⁹⁵. Sarnaseid juhtumeid, kus haldurid oma õiglastest tasudest ilma jäävad on kajastunud teisteski kohtumäärustes. Samuti on haldur esitanud taotluse oma tasu väljamõistmiseks riigilt siis, kui võlgnikul puuduvad igasugused tasumiseks vajaminevad vahendid. Haldur on saanud vastavalt tehtud tööle ja selleks kulutatud ajale määratud vähem tasu kui oleks pidanud.⁹⁶ Tulenevalt kohtulahendist peaks haldur asja menetledes arvestama pankrotipesaga ja selle võimalustega. Kui pankrotipesa kahtlus on väike, kuid vaatamata sellele esitab haldur ikkagi kohtule taotluse kulude väljamõistmiseks, siis on see halduri risk.

Kokkuvõtvalt on üheks peamiseks menetluse lõpetamise põhjuseks pankrotimenetluse raugemine. Pankrotimenetlus lõpetatakse vaatamata võlgniku maksejõuetusele pankrotti välja kuulutamata raugemise tõttu, kui võlgnikul ei jätku vara pankrotimenetluse kulude katteks. Samuti kui võlgnikul ei ole võimalik vara tagasi võita või tagasi nõuda. Pankrotimenetluse

⁹¹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik § 183 lg 2.

⁹² Pankrotihalduri ja ajutise pankrotihalduri tasude piirmäärad ja hüvitamisele kuuluvate kulutuste arvestamise kord, 18.12.2003, jõustunud 01.01.2004 – RTL 2003, 131, 2107 ... RTL 2007, 68, 1208 § 1 lg 2.

⁹³ Pankrotiseadus § 150 lg 4.

⁹⁴ Kalmo, H., Märgukiri „Pankrotiseaduse § 11 lg 1, § 27 lg ja töötuskindlustuse seadus § 19“ (2013), (26.02.2015).

⁹⁵ Pankrotimenetluse raugemine pankrotti välja kuulutamata, tsiviilasi nr 2-14-59605, Pärnu Maakohus Pärnu Rüütli tn kohtumaja, kohtumäärus, 17.12.2014, lk 3-4.

⁹⁶ Pankrotimenetluse raugemine pankrotti välja kuulutamata, tsiviilasi nr 2-14-60098, Pärnu Maakohus Pärnu Rüütli tn kohtumaja, kohtumäärus, 19.12.2014, lk 4.

lõpetamine pärast pankroti välja kuulutamist toimub, kui pankrotivarast ei jätku massikohustuste ja pankrotimenetluse kulude katteks vajalike väljamaksete tegemiseks. Seega saab pankrotimenetlus lõppeda raugemisega nii enne kui ka pärast pankroti välja kuulutamist. Analüüsi tulemusena saab esile tuua kohtupraktikas tekkivaid probleeme:

1. Võlgniku äriregistrist kustutamine ja pankrotimenetluse lõppemine raugemisega. Sellisel juhul jäävad rahuldamata võlausaldajate nõuded. Registrist kustutamisega kaasneb samuti ka riigi (maksuhalduri) võimatus esitada nõue juhatuse liikme vastu tekkinud nõuete eest.
2. Pankrotimenetluse võimaldamine vangidele ja pankrotimenetluse lõppemine raugemisega. Vangid taotleavad enda pankroti väljakuulutamist põhjendades seda sellega, et kinnipidamisasutuses viibides pole võimalik oma kohustusi täita. Probleem seisneb selles, et vangide puhul eksisteerib vara arestimise piir. Isegi juhul, kui inimene teenib vanglas viibides tulu, ei saa arestida rohkem, kui seaduses sätestatud.
3. Pankrotimenetluse raugemisel jäävad oma tasudest ilma ajutised haldurid ja pankrotihaldurid. Siiski on selle täielikuks vältimiseks õigus taotleda menetlusabi menetluskulude kandmiseks ja haldurite tasude väljamaksmiseks. Sellest olenemata tuleb praktikas tihti ette juhtumeid, kus haldurite töö maht on suurem, kui neile selle eest makstav tasu. Siiski esineb ka juhtumeid, kus haldurid kuritarvitavad menetluskuludega.

Kohtupraktikast tulenevalt tekib pankrotimenetluse raugemisega lõppemisel probleeme, mil enamasti jäävad rahuldamata võlausaldajate nõuded. Samuti on probleemseks haldurite töötasude väljamaksmine.

2.2. Pankrotimenetluse nõuete tunnustamise ja tagasivõitmise probleeme

Üheks pankrotimenetluses osalemise eelduseks on võlausaldaja poolt nõude esitamine ning selleks tuleb esitada pankrotihaldurile kirjalik nõudeavaldus. Tulenevalt kohtupraktikast tekivad tihti vaidlused võlausaldajate tunnustamata nõuetest. Et tagada võlausaldajate nõuete suuremal määral rahuldamine, siis selleks saab kasutada tehingute tagasivõitmise meetodit.

Pankrotiseaduse § 103 lg 2 kohaselt loetakse nõue ja nõude rahuldamisjärk ning nõuet tagav pandiõigus tunnustatuks, kui nõuete kaitsmise koosolekul puuduvad haldurite ja

võlausaldajate vastuväited. Juhul, kui võlausaldajal pole võimalik koosolekul osaleda, on võimalik enne nõuete kaitsmise koosolekut esitada kirjalik vastuväide, millel on võrdväärne tähendus koosolekul esitatud väitega. Samas, kui võlausaldaja nõue on jäänud tunnustamata ja hagi nõude tunnustamiseks ei esitatud, siis selle võlausaldaja vastuväidet teise võlausaldaja nõudele ei arvestata. Olukorras, kus teise võlausaldaja nõudele ei ole rohkem vastuväiteid esitatud, loetakse nõue tunnustatuks.⁹⁷ Võlausaldajate nõuetele ja neid tagavale pandiõigusele on õigus vastuväidet esitada ka võlgnikul endal. Sellisel juhul nõude tunnustamist ei takistata, kuid võlgniku vastuväite korral ei kanta selle võlausaldaja nõuet, kelle nõudele võlgnik vastu vaidles, tunnustatud nõuete nimekirja, vaid seda kajastatakse pankrotimenetluse lõpetamise määruses kui rahuldamata nõuet. Võlausaldaja saab esitada oma nõude või pandiõiguse tunnustamiseks võlgniku vastu hagi, kui võlausaldaja soovib, et tunnustatud nõuete nimekirjal oleks tema nõude või pandiõiguse osas täitedokumendi tähendus.⁹⁸ Vastuväiteid nõuetele saavad esitada nii võlausaldaja, pankrotihaldur kui ka võlgnik ise.

Pankrotimenetluses jagunevad nõuded kolme järku. Esimesse järku kuuluvad pandiga tagatud tunnustatud nõuded, mis rahuldatakse pandieseme müügist saadud rahasummast, millest on maha arvestatud pankrotimenetluse kulud mitte enam kui 15/100 ulatuses. Teise järku kuuluvad muud tähtaegselt esitatud tunnustatud nõuded ning kolmandasse tähtaegselt esitamata, kuid tunnustatud nõuded. Juhul kui pandiese on koormatud mitme pandiõigusega, siis rahuldatakse nõuded pandieseme müügist saadud raha arvel vastavalt pandiõiguste järjekohtadele.⁹⁹ Seega täidetakse pärast pankrotimenetluse kulude tasumist ja esimese järjekoha nõuete rahuldamist teise järjekoha nõuded. Siiski peab nende kulude katmiseks piisama pankrotivarast. Ning alles siis, kui ka teise järjekoha nõuded on rahuldatud, tagatakse kolmanda järjekoha nõuete rahuldamine.

Kohtulahendeid analüüsid selgus, et sageli ei suudeta kõigi kolme järgu nõudeid rahuldada. Esineb olukordi, kus saavad tagatud vaid esimese järjekoha võlausaldajate nõuded, kuid sedagi harva. Mõningatel juhtudel saavad rahuldatud ka teise järjekoha võlausaldajate nõuded, kuid harva jätkub pankrotivara, et rahuldada kolmanda järjekoha võlausaldajate nõuded. Riigikohtu 13.10.2014. aasta määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-85-14 kuulutati välja isiku

⁹⁷ Pankrotiseadus § 103 lg 3 ja 8.

⁹⁸ Varusk, M., Füüsilise isiku pankrotimenetlus“, (2010), <www.just.ee/sites/www.just.ee/files/merike_varusk._fuusilise_isiku_pankrotimenetlus.pdf> (02.03.2015).

⁹⁹ Pankrotiseadus § 153 lg 1, 2 ja 3.

pankrot ja halduri poolt esitati jaotusettepanek. Pankrotihaldur koostas lõpparuande, kuid sellele esitas vastuväite esimese järjekoha võlausaldaja. Pandieseme müügist ei jätkunud raha võlausaldaja nõude täielikuks rahuldamiseks, sest müügist tuli tasuda ka menetluse kulud.¹⁰⁰ Seega polnud võlausaldaja rahul sellega, et nõuet ei rahuldata kogusummas ja et pandieseme müügist saadud rahasummast arvatakse maha ka menetluse kulud. Võlausaldaja nõue jäi esimeses järgus rahuldamata ning seega kanti see üle teise järku. Samas kui võlgnikul puudub pankrotivara, siis pole võimalik rahuldada teise järjekoha võlausaldajate nõudeid.

Ringkonnakohtute 2011. aasta mitmetest otsustest selgus, et vaidlusi tekitasid teemad, mis olid seotud nõuete tunnustamisega¹⁰¹. Ringkonnakohtu asjas nr 2-10-44276 leidis hageja, et võlausaldajal on tema nõude mittetunnustamise korral kaks alternatiivset käitumisvõimalust: esiteks pöörduda otse kohtusse PankrS § 106 lg 1 alusel või teiseks nõuda uue nõuete kaitsmise koosoleku kokkukutsumist § 106 lg 2 alusel, kui ilmneb, et nõuete kaitsmise koosoleku kokkukutsumisel või selle pidamisel on rikutud seadust. Kolleegium leidis, et nõude uuesti läbivaatamist saab taotleda vaid nõude osas, mis leidis nõuete kaitsmise koosolekul kaitsmist, s.o mille tunnustamisele vastu ei vaieldud. Võlausaldaja, kelle nõue jäi kaitsmata, saab PankrS § 106 lg 1 kohaselt nõude tunnustamiseks pöörduda vastava hagiga kohtusse ühe kuu jooksul arvates võlausaldajate üldkoosoleku toimumisest ning seega tõendada oma nõude põhjendatust.¹⁰² Selles lahendis kohus hagejaga ei nõustunud ja leidis, et kohtusse oleks saanud pöörduda üksnes PankrS § 106 lg 1 alusel.

Kohtulahenditest selgus, et võlausaldajate kohustuseks on aktiivselt pankrotimenetluse kulgemist jälgida. Riigikohtu 19.06.2013. aasta otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-70-13 ei jälginud võlausaldajad, millal peaks toimuma nende nõuete kaitsmise koosolek. Vastavalt PankrS §-s 100 sätestatud punktidele avaldas haldur teated nõuete kaitsmise koosolekute toimumise kohta väljaandes Ametlikud Teadaanded õigel ajal, kuid paraku märkis ühe võlausaldaja nime valesti. Seepärast ei võimaldanud valesti avaldatud nimi hagejate esindajal eelnimetatud teateid leida. Veel toodi välja, et haldur märkis valesti möödunud koosoleku teate

¹⁰⁰ Dmitri Jegorovi (pankrotis) pankrotimenetluses lõpparuande kinnitamine, tsiviilasi nr 3-2-1-85-14, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtumäärus, 13.10.2014, lõik 1, 2 ja 3.

¹⁰¹ Riigikohus, „Ringkonnakohtute 2011. a otsuste ülevaade tsiviilasjades“ (2012), <www.riigikohus.ee/vfs/1376/Ringkonnakohtute%202011%20a%20otsuste%20ylevaade%20tsiviilasjades_K.Urb.pdf> (03.03.2015).

¹⁰² Eero Mauno Salojärvi hagi OÜ Gellert Haldus ja haldur Andrus Önniku vastu nõude tunnustamiseks OÜ Töötægijad (pankrotis) pankrotimenetluses, tsiviilasi nr 2-10-44276, Tallinna Ringkonnakohus, kohtuotsus, 04.04.2011, lk 2 ja 4.

avaldamisperioodi. Siiski polnud võlausaldajate kaebused põhjendatud, sest kolleegium märkis, et PankrS § 100 lg 2 järgi peab nõuete kaitsmise koosolek toimuma mitte varem kui üks kuu ja mitte hiljem kui kolm kuud pärast PankrS § 93 lõikes 1 sätestatud tähtaja möödumist. PankrS § 93 lg 1 kohaselt on võlausaldaja kohustatud hiljemalt kahe kuu jooksul pankrotiteate väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmumise päevast arvates teatama haldurile kõigist oma enne pankroti väljakuulutamist tekkinud nõuetest võlgniku vastu.¹⁰³ Sellest tulenevalt peaksid võlausaldajad ise menetluse kulgu jälgima, kuna seaduses on sätestatud tähtjad, millal nõuete kaitsmise koosolek võiks toimuda. Samuti on võlausaldajate kohustus jälgida pankrotimenetluse kulgu Ametlike Teadaannete vahendusel. Pankrotihalduri kohustuseks ei ole koosoleku toimumisest isiklikult teatamine.

Pankrotimenetluses tuleb võlgniku vara tagasivõitmise korral järgida tagasivõitmise eelduste kontrolli järjekorda, et ei toimuks võlausaldajate huvide kahjustamine. Pankrotimenetluses on tekkinud palju vaidlusi selle üle, kas võlausaldajate huve on kahjustatud või mitte.¹⁰⁴ Ringkonnakohus on leidnud asjas nr 2-10-3071, et esmalt tuleb hagejal tõendada ja kohtul kontrollida PankrS § 109 sätestatud eelduste olemasolu. Antud lahendi puhul tuli kontrollida võlausaldajate huvide kahjustamist. Seejärel, kui eeldused on tuvastatud, saab kohus kontrollida tehingu tagasivõitmise eelduste olemasolu PankrS § 113 alusel. Ringkonnakohus on märkinud, et võlausaldajate huvide kahjustamise eeldus on täidetud ka siis, kui kas või ühe võlausaldaja huvid on kahjustatud ning seda sõltumata tema nõude rahuldamisjärgust. Tagasivõitmisel ja võlausaldajate huvide kahjustamisele hinnangu andmisel tuleb arvestada ka seda, kas tehing, millest tekkinud võlga tasuti, oli vajalik võlgniku majandustegevuse jätkamiseks.¹⁰⁵ Eelnevast tulenevalt tuleb võlausaldajate huvide kahjustamise tuvastamisel hinnata erinevaid aspekte.

Probleemseks osutusid ka tagasivõitmise vaidlused võlgniku ja võlausaldajate vahel. Tagasivõitmise mõiste on sätestatud PankrS § 109 lg 1, mille kohaselt tunnistab

¹⁰³ Bauworks OÜ, Osäühingu Finantspartner ja osäühingu Lubja Invest hagi Toivo Peegli pankrotihalduri vastu uue nõuete kaitsmise koosoleku kokkukutsumiseks Toivo Peegli pankrotimenetluses, tsiviilasi nr 3-2-1-70-13, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtumäärus, 19.06.2013, lõik 1.

¹⁰⁴ Riigikohus, „Ringkonnakohtute 2012.a otsuste ülevaade tsiviilasjades“ (2013), <www.riigikohus.ee/vfs/1549/Ringkonnakohtute%202012%20a%20otsuste%20ylevaade%20tsiviilasjades_K.Urb.pdf> (03.03.2015).

¹⁰⁵ OÜ Dirolex (pankrotis) pankrotihalduri Margo Normann hagi OÜ Oga Vision vastu rahalise kohustuse 2 184 900 krooni täitmise kehtetuks tunnistamiseks, tsiviilasi nr 2-10-3071, Tartu Ringkonnakohus, kohtuotsus, 26.03.2012, lõik 9.

tagasivõitmisel kohus kehtetuks võlgniku tehingu või muu toimingu, mis on tehtud enne pankroti väljakuulutamist ja mis kahjustab võlausaldajate huve. Riigikohtu 15.01.2014. aasta otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-149-13 esitati hagi kostjate vastu, nõudes osapoolte vahel sooritatud tehingute kehtetuks tunnistamist. Võlausaldajate huvide kahjustamine toimus, mil kostja I (pankrotis) pantis kogu müügilepingust tuleneva nõudeõiguse ning loovutas nõude kostja II kasuks kolmanda isiku kohustuste täitmise tagamiseks selle eest vastutasu või muud hüve saamata. Selle tehingu tulemusel kostja I pankrotistus. Kui võlgnik saab tehingu sõlmimisel arvestada sellega, et võlausaldajate vara võib tehingu tulemusel väheneda, kuid vaatamata sellele tehingu siiski teeb, on tegemist võlausaldajate huvide teadliku kahjustamisega. Kohtulahendist tulenevalt on pandilepingu tagasivõitmise eelduseks olev võlausaldajate huvide kahjustamine täidetud ka siis, kui kahjustatud on kas või ühe võlausaldaja huvid. Samuti siis, kui võlgnik teeb tehingu, millega saavutatav eelis mõjutab negatiivselt võlausaldajate huve. Kui tõendatakse, et tagatise andmise eest saadi piisavas väärtuses raha või muu vastusooritus isikult, kelle kohustusi tagati, siis sel juhul saab võlausaldajate kahjustamise eelduse ümber lükata. Kolleegiumi seisukohast tulenevalt kahjustas võlgnik teadlikult võlausaldajate huve. Võlgnik oli teadlik oma maksejõuetuse saabumisest, kuid tegi siiski tehingu, mis tõi hiljem kaasa tulevaste võlausaldajate kahjustamise. Tehingust tulenev negatiivne mõju võlausaldajate huvidele pidi olema võlgnikule tehingu sõlmimise ajal äratuntav.¹⁰⁶ Seega on tegemist võlausaldajate teadliku kahjustamisega. Sarnaselt eelnevalt kirjeldatud kohtulahendile on samane olukord toimunud ka riigikohtu 21.05.2012. aasta kohtuotsuse tsiviilasjas nr 3-2-1-62-12. Samuti kahjustati võlausaldajate huve teadlikult. Pankrotivõlgnik andis talle kuulunud kinnistu kümneks aastaks tasuta kasutamiseks kostjale. Paar aastat hiljem algatati võlgniku suhtes aga pankrotimenetlus. Pankrotihalduri arvates oli tegemist asja ebaseaduslikust valdusest väljamõistmisega, kuna kostja näol oli tegemist võlgniku lähikondsega. Võlgniku poolt tehti tehing, mis mõjutas negatiivselt võlausaldajate huve.¹⁰⁷ Kuna võlgniku maksejõuetuse saabumine oli teada, siis pidi olema võlausaldajatele tehtud tehingu mõju võlgnikule äratuntav ning võlausaldajate huvide kahjustamine samuti teada.

¹⁰⁶ AS-i Alta Foods (pankrotis) pankrotihalduri Maire Armi hagi AS-i Alta Foods (pankrotis) ja OÜ Ahtri Maja vastu tehingute kehtetuks tunnistamiseks ja 3 525 600 euro saamiseks, tsiviilasi nr 3-2-1-149-13, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtuotsus, 15.01.2014, lk 40-42.

¹⁰⁷ Arkadi Kalviku (pankrotis) pankrotihaldur Tarmo Villmani hagi Sirje Kuke vastu tehingu tagasivõitmiseks ja asja ebaseaduslikust valdusest väljanõudmiseks, tsiviilasi nr 3-2-1-62-12, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtuotsus, 21.05.2012, lõik 10.

Riigikohtu 03.11.2008. aasta otsuse tsiviilasjas nr 3-2-1-90-08 muutus maksejõuetuks võlgnik, kui oli ära kinkinud kinnistu, mis varasemalt võlgniku omandisse kuulus¹⁰⁸. Selle tagajärjel ei suutnud isik enam täita hilisemaid maksekohustusi riigi ees. Ringkonnakohtu seisukoha järgi kingiti ära ainus vara, mille arvel oleks olnud võimalik võlausaldajate nõudeid rahuldada ning seetõttu kahjustati tehinguga võlausaldajate huve. PankrS § 113 lg 2 kohaselt eeldatakse, et võlgniku lähikondne peaks olema teadlik võlgniku maksejõuetusest. Siiski võeti kingitus võlgnikult vastu. Sellest tulenevalt tuvastas kohus kinkelepingu tagasivõitmiseks vajalikud eeldused. Kolleegiumi selgitustes toodi välja, et võlausaldajate huvide kahjustamisega on tegemist ka sellisel juhul, kui võlgnik teeb tehingu, mis võib hiljem tuua kaasa tulevaste võlausaldajate huvide kahjustamise. Samas leidis ringkonnakohus, et pole oluline, kas isik maksejõuetuse saabumist ette nägi. Oluliseks peetakse seda, et isik tehingu tagajärjel maksejõuetuks muutus ning selle tulemusel jäid kannatajateks võlausaldajad.

Riigikohtu 29.05.2009. aasta otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-63-09 selgub, et probleemseks osutub ka mõne võlausaldaja eelistamine teisele. Tagasivõitmisel tunnistatakse kohtu poolt PankrS § 109 lg-st 1 tulenevalt kehtetuks võlgniku selline tehing, mil tuvastatakse võlausaldajate huvide kahjustamine. Antud kohtulahendis nõustus kolleegium ringkonnakohtu seisukohaga, et mitte igasugune ühe võlausaldaja eelistamine teisele ei ole iseenesest teiste võlausaldajate huvide kahjustamine. Selgitustes märgiti, et juhul, kui üht võlausaldajat, eelistatakse teisele ning tasutakse ka võlg, siis ei saa sellist toimingut pidada teiste võlausaldajate huvide kahjustamiseks. Samas ühele võlausaldajale tasuti võlg, kuid teiste huve ei rahuldatud. Kuna tehing oli oluline võlgniku majandustegevuse jätkamise seisukohalt, siis on kohtu ülesandeks hinnata tehtud tehingut. Selgus, et võlgnik tasus konkreetsele võlausaldajale, kuna tegemist oli võlgniku lähikondsega. Antud juhul oli tegemist teiste võlausaldajate huvide teadliku kahjustamisega. Võlgnik oleks pidanud tasuma kõige pealt maksuvõlad ja kohustused teiste võlausaldajate ees ning alles seejärel rahuldama lähikondse nõuded.¹⁰⁹ Sellest tulenevalt tuleb hinnata tehingute olulisust ning ka võrrelda erinevate kohustuste täitmise olulisust võlausaldajate vahel. Võlausaldajate huvide kahjustamise probleem selgub mitmetest riigikohtulahenditest. Olukorras, mil kaalutakse rahalise kohustuse

¹⁰⁸ M. H (pankrotis) hagi J.A. H vastu kinkelepingu kehtetuks tunnistamiseks ja kinkelepingu alusel saadu väärtuse 1 600 000 krooni tagastamiseks pankrotivarasse, tsiviilasi nr 3-2-1-90-08, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtuotsus, 03.11.2008, lõik 12.

¹⁰⁹ M OÜ (pankrotis) hagi T.Š vastu rahalise kohustuse täitmise tagasivõitmiseks, tsiviilasi nr 3-2-1-63-09, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtuotsus, 29.05.2009, lõik 11.

tagasivõitmist tuleb hinnata PankrS § 113 aspekte. Näiteks tunnistab kohus kehtetuks rahalise kohustuse täitmise võlausaldajale, kui kohustus täideti ajutise halduri nimetamisest kuni pankroti väljakuulutamiseni või kui kohustus täideti kahe aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist võlgniku lähikondsele. Riigikohtu lahend nr 3-2-1-21-09 kinnitab, et juhul kui müügilepingu mõlemad osapooled oma kohustused on täitnud, siis tuleb esitatud tõendite ja vastuväidete alusel hinnata, kas rahaliste kohustuste täitmisel on kahjustatud teiste võlausaldajate huve.¹¹⁰ Lahend kinnitab, et tagasivõitmisel tuleb arvestada sellega, kas tehingust, mis tehti ühele võlausaldajale ning mille tagajärjel tekkis võlg teiste võlausaldajate ees, oli vajalik võlgniku majandustegevuse jätkamiseks või mitte.

Kokkuvõtvalt on üheks pankrotimenetluses osalemise eelduseks võlausaldaja poolt nõude esitamine ning selleks tuleb esitada pankrotihaldurile kirjalik nõudeavaldus. Nõuete kaitsmine toimub võlausaldajate üldkoosolekul, kus vaadatakse nõuded läbi nende esitamise järjekorras. Pankrotiseaduse § 103 lg 2 kohaselt loetakse nõue ja nõude rahuldamisjärk ning nõuet tagav pandiõigus tunnustatuks, kui nõuete kaitsmise koosolekul puuduvad haldurite ja võlausaldajate vastuväited. Kui aga siiski esineb vastuväiteid, on võimalik kohtusse kaevata ning vastuväiteid nõuetele saavad esitada nii võlausaldaja, pankrotihaldur kui ka võlgnik ise. Pankrotimenetluses jagunevad nõuded kolme järku. Nõuded rahuldatakse vastavalt määratud järjekorrale. Esimese järgu nõuded rahuldatakse pandieseme müügist saadud rahasummast vastavalt pandiõiguse järjekohale. Pärast pankrotimenetluse kulude tasumist ja esimese järjekoha nõuete rahuldamist täidetakse ka teise järjekoha nõuded. Kulude katmiseks peab seejuures piisama pankrotivarast. Ning alles siis, kui ka teise järjekoha nõuded on rahuldatud, tagatakse kolmanda järjekoha nõuete rahuldamine. Selleks, et saavutada võlausaldajate nõuete suuremal määral rahuldamine, on seaduses ette nähtud tagasivõitmise mehhanism. Tagasivõitmisel tunnistatakse kehtetuks võlgniku tehingud või toimingud, mis on tehtud enne pankroti väljakuulutamist. Võlausaldajate huvides on võimalik enne pankrotimenetlust tehtud võlgniku tehingud tagasi nõuda pankrotivarasse. Analüüsi tulemusena saab esile tuua kohtupraktikas tekkivaid probleeme:

1. Praktikas ei suudeta täita kõigi kolme järgu nõudeid. Et nõuete rahuldamine toimub vastavalt kindlaksmääratud järjekorrale, siis saavad esialgu rahuldatud esimese järgu nõuded ning alles siis järgnevate järjekohtade nõuded. Sageli aga ei jätku

¹¹⁰ Aktsiaseltsi Tamsalu VESKID (pankrotis) hagi Aktsiaseltsi Eesti Viljasalv vastu täidetud rahalise kohustuse tagasivõitmiseks, tsiviilasi nr 3-2-1-21-09, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtuotsus, 08.04.2009, lõik 15-16.

pankrotivarast, et rahuldada isegi esimese järgu nõudeid täielikult, sest varast saadud rahasummast tuleb tagada ka menetluse kulud. Pandipidaja kohustuseks on jälgida, et haldur ei kuritarvitaks õigusi kulude proportsioonide arvestamisel.

2. Võlausaldajate huvide kahjustamine eirates pankrotimenetluses võlgniku vara tagasivõitmise eelduste järjekorda.
3. Võlgniku sõlmitud tehingud, mis kahjustavad negatiivselt võlausaldajate huve. Praktikast on juhtumeid, kus võlgniku poolt on sõlmitud tehinguid, millega kaasneb võlausaldajate teadlik kahjustamine.

Kohtupraktikast tulenevalt tekib probleeme menetluspoolte nõuete rahuldamisel ja tagasivõitmise eelduste järjekorra eiramisel. Samuti on probleemseks võlgniku sõlmitud tehingud, mil kahjustatakse teadlikult võlausaldajate huve.

KOKKUVÕTE

Nii füüsilisel kui ka juriidilisel isikul on kohustus riigi ees makse maksta. Kui maksu tasumise kohustust ei täideta, tekivad maksuvõlad, mille hilisem täitmine võib-olla keerulisem. Kui isikul puuduvad võimalused kohustuste täitmiseks, siis teatud tingimuste esinemisel võib tegemist olla maksejõuetusega. Maksejõuetusest võib edasi kujuneda isiku pankrot, mille korral alustatakse pankrotimenetlust. Pankrotimenetluse eesmärgiks on täita võlausaldajate nõuded. Kõikide osapoolte nõuete ja kohustuste täitmine on keerukas ning toob tihti kaasa vaidluseid menetluse toimumise ajal.

Lõputöö teema aktuaalsus seisnes selles, et Eesti kohtupraktikas on tekkinud hulgaliselt vaidluseid tulenevalt pankrotimenetluse probleemidest.

Teema uudsus seisnes asjaolus, et rakenduskõrghariduse lõputöodes ei ole pankrotimenetluse probleeme sarnaselt Eesti kohtupraktika põhjal käsitletud. Lõputöös koondati pankrotimenetluse probleemid ning pakuti välja võimalikud lahendused.

Antud lõputöö probleemiks oli ebapiisav valdkonna õiguslik reguleeritus, millest tulenevalt esineb praktikas erinevaid probleeme menetlusosaliste vahel.

Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada pankrotimenetluse peamised probleemid kohtupraktika näitel. Selleks, et saavutada lõputöö eesmärk, oli püstitatud neli uurimisülesannet.

Esimeseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade pankrotimenetluse protsessist. Pankrot on majanduse loomupärane osa. Juhul, kui isik muutub maksejõuetuks, kuulutatakse välja pankrot ning sellele järgneb pankrotimenetlus. Maksejõuetus saab olla nii ajutine kui ka püsiv. Maksejõuetuse põhjuste puhul tuleb alati välja selgitada, kas tegemist on õigusvastase teoga või mõne muu juhtimisveaga. Hetkel, mil pankrotiavaldus on esitatud, otsustatakse ajutise pankrotihalduri töösse nimetamine. Kui pankrotimenetlus on juba alustatud, siis seda enam peatada ei saa. Pankrotimenetluses on tähtis jaotada võlgniku vara õiglaselt kõigi võlausaldajate vahel. Pankrotimenetluse lõpetamise alusteks saavad olla pankrotiavalduse rahuldamata jätmine, raugemine, pankroti aluse äralangemine, lõpparuande kinnitamine, kompromissi kinnitamine ning ka võlausaldajate nõusolek menetluse lõpetamiseks.

Teiseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade nõuetest pankrotimenetluses. Pankrotimenetluse põhiliseks eesmärgiks on täita kõikide osapoolte nõuded ja kohustused. Võlgniku kohustuste väljaselgitamisega tegeleb pankrotihaldur. Menetlusosalistel on võimalus oma nõudeid kaitsta võlausaldajate üldkoosolekul. Selleks, et võlausaldajate nõudeid suuremal määral rahuldada, saab kasutada spetsiaalset mehhanismi, milleks on tagasivõitmine. Tagasivõitmisel nõutakse võlgniku enne pankrotimenetlust tehtud tehingud tagasi pankrotivarasse, kuid seejuures tuleb hinnata protsessi kulukust.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli analüüsida pankrotimenetluse raugemisega seotud probleeme ning teha ettepanekuid. Analüüsi tulemusena saab esile tuua praktikas tekkivaid probleeme. Esiteks, senine praktika on näidanud, et võlgniku äriregistrist kustutamine ja pankrotimenetluse lõppemine raugemisega toimub liiga kiiresti. Teiseks, pankrotimenetluse võimaldamine vangidele ja menetluse lõppemine raugemisega jätab rahuldamata võlausaldajate ja riigi nõuded. Kolmandaks, pankrotimenetluse raugemisel jäävad oma tasudest ilma ajutised haldurid ja pankrotihaldurid.

Autor pakkus lahendusteks välja:

1. Enne äriregistrist kustutamist tuleks halduril tuvastada kõik võlgniku võimalikud nõuded ja kohustused.
2. Seaduses peaksid kehtima rangemad piirangud seoses võlgadest vabastamise regulatsiooniga ning pankrotimenetluse algatamisega. Piirang peaks kehtima kui on eeldus, et võlgnikust vangil pankrotimenetlus võib lõppeda raugemisega. Kui vangil puuduvad ressursid kohustuste täitmiseks, siis ei tohiks pankrotimenetlust alustada.
3. Kohus peaks põhjalikumalt kontrollima haldurite kulude põhjendatust. Samuti peaks pankrotihaldur enne kohtule kulude väljamõistmise taotluse esitamist hindama võlgniku pankrotipesa kahtluse riski.

Neljandaks uurimisülesandeks oli analüüsida nõuete tunnustamise ja tehingute tagasivõitmise probleeme ning teha ettepanekuid. Analüüsi tulemusena saab esile tuua praktikas tekkivaid probleeme. Esiteks, senine praktika on näidanud, et praktikas ei suudeta täita kõigi kolme järgu nõudeid. Teiseks, eirates pankrotimenetluses võlgniku vara tagasivõitmise eelduste järjekorda jäävad kahjustatuks võlausaldajate huvid. Kolmandaks, praktikas on juhtumeid, kus võlgniku poolt on sõlmitud tehinguid, millega kaasneb võlausaldajate teadlik kahjustamine.

Autor pakkus lahendusteks välja:

1. Kõikide järkude nõuete rahuldamiseks tuleks pärast menetluse lõppemist võlgnikule määrata kohustused, kui tema majandusjärg uuesti paranema hakkab. Võlgnikku ei tuleks pärast menetluse lõppemist kõigist kohustustest vabastada, vaid tuleks koostada tulevikus tasumisele kuuluv maksegraafik. Menetluse lõppedes võlgniku pankotistaatus lõpeb, kuid hilisemad kohustused jäävad kuni nende tasumiseni.
2. Et probleemi ära hoida tuleks põhjalikult pankrotistunud võlgniku eelnevaid tehinguid kontrollida ning vajadusel omakasu eesmärgil tehtud tehingud tühistada.
3. Et hoida ära võlausaldajate teadlik kahjustamine, siis selleks võiks Maksu- ja Tolliamet teha suuremat pistelist kontrolli nii füüsiliste kui ka juriidiliste isikute üle. Kontrollides nende majandustegevust ja võlgnevusi riigi ees. Kui ilmneb, et neil esineb makseraskusi, siis võiks rakendada isikute suhtes majandusega tegelemise keeldu.

Edaspidi tuleks analüüsida teiste riikide pankrotimenetlust puudutavat kohtupraktikat, et võrdleva analüüsi tulemusena teha ettepanekuid, kuidas lahendada pankrotimenetluse probleeme veelgi tõhusamalt.

SUMMARY

The title of the thesis is “Problems in Bankruptcy Proceedings, Based on the Example of Judicial Practice”. The 42-page thesis has been written in Estonian. The number of sources used is 46, the list includes theoretical articles from other countries, judicial decisions, scientific articles, professional literature and relevant legislation.

The thesis concentrates on the problem of inadequate legislative regulation in the area of bankruptcy procedure. Consequently, in practice this causes a variety of problems between the parties to a proceeding.

The thesis concentrates on the problem of disputes that arise between the participants during the bankruptcy procedure. This complicates the bankruptcy procedure because the protraction of the procedure is frequently connected with the abuse of rights of the participants. Subject to the bankruptcy procedure, both the creditors and the state will lose a considerable amount of money.

To achieve the aim, the thesis includes the following research tasks:

1. To give an overview of the process of bankruptcy procedure.
2. To give an overview of the claims in bankruptcy procedure.
3. To analyse the problems with the abatement of bankruptcy procedure.
4. To analyse the problems arising from the acceptance of claims and recovery of assets.

Various problems arisen in practice can be presented based on the analysis. Firstly, practice hitherto has demonstrated that the deletion of the debtor from the commercial register and the termination of bankruptcy proceedings in the event of abatement of the proceedings is performed too quickly. Secondly, granting bankruptcy procedure to prisoners and the termination of bankruptcy proceedings in the event of abatement of the proceedings leaves the claims of creditors and the state dissatisfied. Thirdly, in the event of abatement of the bankruptcy proceedings interim trustees and trustees in bankruptcy will not receive remuneration. Fourthly, in practice, not all the claims of the three rankings can be satisfied. Fifthly, if in the bankruptcy procedure the order of the preconditions of the recovery of assets of the debtor is ignored, the interests of the creditors are damaged. Sixthly, in judicial practice

there have been cases where the debtor has entered into transactions which intentionally damage the interests of the creditors. The author has proposed the following:

1. Before the deletion of the debtor from the commercial register, the creditor ought to identify all possible claims and obligations.
2. Legislature ought to provide stricter restrictions to the regulations of the release of debtor from obligations and to the initiation of the bankruptcy procedure.
3. The court is advised to verify in more detail the justification of the expenses of the trustee.
4. To satisfy all the claims of all the rankings, after the end of the bankruptcy proceedings, the debtor ought to be assigned with obligations when the financial situation of the debtor is improving again.
5. The prior transactions entered into by the bankrupt debtor ought to be verified in more detail and, if necessary, the transactions entered into with the sole purpose of personal gain ought to be cancelled.
6. To prevent the intentional damage of the interests of the creditors, the Estonian Tax and Customs Board is advised to perform more frequent sample checks among both natural and legal persons.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

1. Ametlikud teadaanded, „Pankrotimenetluse teated“ (2014),
<www.ametlikudteadaanded.ee/index.php?act=1> (03.03.2015)
2. Bauworks OÜ, Osahingu Finantspartner ja osahingu Lubja Invest hagi Toivo Peegli pankrotihalduri vastu uue nõuete kaitsmise koosoleku kokkukutsumiseks Toivo Peegli pankrotimenetluses, tsiviilasi nr 3-2-1-70-13, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtumäärus, 19.06.2013
3. Cork, K., *Insolvency law and practice: report of the review committee* (London: Her Majesty's Stationery Office, 1982)
4. Dmitri Jegorovi (pankrotis) pankrotimenetluses lõpparuande kinnitamine, tsiviilasi nr 3-2-1-85-14, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtumäärus, 13.10.2014
5. Eero Mauno Salojärvi hagi OÜ Gellert Haldus ja haldur Andrus Önniku vastu nõude tunnustamiseks OÜ Töötægijad (pankrotis) pankrotimenetluses, tsiviilasi nr 2-10-44276, Tallinna Ringkonnakohus, kohtuotsus, 04.04.2011
6. Eesti Vabariigi (Maksu- ja Tolliameti kaudu) taotlus AS X (pankrotis) pankrotimenetluses jaotusettepaneku uueks läbivaatamiseks ja jaotusettepaneku alusel tehtavate väljamaksete peatamiseks, tsiviilasi nr 3-2-1-28-07, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtumäärus, 02.04.2007
7. Eesti Vabariigi (Maksu- ja Tolliameti Põhja maksu- ja tollikeskuse kaudu) avaldus E. T pankroti väljakuulutamiseks, tsiviilasi nr 3-2-1-71-06, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtumäärus, 12.10.2006
8. Eesti Vabariigi (Maksu- ja Tolliameti Põhja maksu- ja tollikeskuse kaudu) taotlus lükata edasi Aktsiaseltsi Liiwi Heliis äriregistrist kustutamine ja keelata Aktsiaseltsi Liiwi Heliis äriregistrist kustutamine, tsiviilasi nr 3-2-1-130-12, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtumäärus, 12.12.2012
9. Eesti Vabariik Maksu- ja Tolliameti kaudu pankrotiavaldus XXXOÜ pankroti väljakuulutamiseks, tsiviilasi nr 2-14-54849, Harju Maakohus, kohtumäärus, 12.12.2014
10. Eesti õigekeelsussõnaraamat, (2006),
<www.eki.ee/dict/qs2006/index.cgi?Q=pankrot&F=M&O=0&E=0> (23.11.2014)

11. Finch, V., *Corporate Insolvency Law: Perspective and Principles* (Cambridge University Press, 2002)
12. Fletcher, I. F., *The Law of Insolvency* (London: Sweet & Maxwell Ltd, 2002)
13. Guntars Kaziksi pankrotiavaldus, tsiviilasi nr 3-2-1-1-13, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtumäärus, 27.02.2013
14. Justiitsministeerium, „Maksejõuetuse põhjuste analüüs“, (2010),
<www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/maksejouetuse_pohjuste_analuus_2010_0.pdf> (20.11.2014)
15. Kalmo, H., Märgukiri „Pankrotiseaduse § 11 lg 1, § 27 lg ja töötuskindlustuse seadus § 19“ (2013)
16. Kiris, A., Kukrus, A., Nuuma, P. ja Oidermaa, E., *Õigusõpetus*, 3., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne (Külim, 2012)
17. Lillemets, K., *Maksuvõlgade sundtäitmine* (Sisekaitseakadeemia, 2006)
18. Manavald, P., „Maksejõuetusõigus ja –terminoloogia on jõudmas uude arengujärku“ (2008), <www.just.ee/sites/www.just.ee/files/priit_manavald._maksejouetusoigus_ja_terminoloogia_on_joudmas_uude_arengujarku.pdf> (04.01.2015)
19. Mokal, R. J., *Priority as pathology: the pari passu myth* (Cambridge Law Journal, 2001)
20. OÜ Dirolex (pankrotis) pankrotihalduri Margo Normann hagi OÜ Oga Vision vastu rahalise kohustuse 2 184 900 krooni täitmise kehtetuks tunnistamiseks, tsiviilasi nr 2-10-3071, Tartu Ringkonnakohus, kohtuotsus, 26.03.2012
21. OÜ Kaubamax (pankrotis) hagi AS Vallox Invest vastu rahalise kohustuse täitmise tagasivõitmiseks, tsiviilasi nr 3-2-1-115-07, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtuotsus, 19.12.2007
22. OÜ VMS (likvideerimisel) pankrotiavaldus, tsiviilasi nr 2-05-21193, Viru Maakohus, kohtuotsus, 13.02.2006
23. Pankrotihalduri ja ajutise pankrotihalduri tasude piirmäärad ja hüvitamisele kuuluvate kulutuste arvestamise kord, 18.12.2003, jõustunud 01.01.2004 – RTL 2003, 131, 2107 ... RTL 2007, 68, 1208
24. Pankrotimenetluse raugemine pankrotti välja kuulutamata, tsiviilasi nr 2-14-59605, Pärnu Maakohus Pärnu Rüütli tn kohtumaja, kohtumäärus, 17.12.2014
25. Pankrotimenetluse raugemine pankrotti välja kuulutamata, tsiviilasi nr 2-14-60098, Pärnu Maakohus Pärnu Rüütli tn kohtumaja, kohtumäärus, 19.12.2014

26. Pankrotiseadus, 22.01.2003, jõustunud 01.01.2004 – RT I 2004, 37, 255 ... RT I, 29.06.2014, 109
27. Piiraja, M., Pankrot (Agitaator, 2009)
28. Riigikohus, „Juhtorgani kohustuse rikkumise, sealhulgas raske juhtimisvea ning kuriteotunnustega teo kindlaks tegemine pankrotimenetluse praktikas“ (2008), <www.riigikohus.ee/vfs/715/RaskeJuhtimisveaAnalyyis080318.pdf> (07.03.2015)
29. Riigikohus, „Kohtute Aastaraamat 2013“ (2013), <https://www.kohus.rik.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/kohtute_aastaraamat_2013.pdf> (25.02.2015)
30. Riigikohus, „Ringkonnakohtute 2011. a otsuste ülevaade tsiviilasjades“ (2012), <www.riigikohus.ee/vfs/1376/Ringkonnakohtute%202011%20%20a%20otsuste%20yl evaade%20tsiviilasjades_K.Urb.pdf> (03.03.2015)
31. Riigikohus, „Ringkonnakohtute 2012.a otsuste ülevaade tsiviilasjades“ (2013), <www.riigikohus.ee/vfs/1549/Ringkonnakohtute%202012%20%20a%20otsuste%20yl evaade%20tsiviilasjades_K.Urb.pdf> (03.03.2015)
32. Saarma, T. ja Arvisto, M., „Nõuded pankrotimenetluses“, 10 *Juridica* (2001), nr 10, 733-740
33. Sutt, M., „Tagasivõitmine pankrotimenetluses“, 10 *Juridica* (2000), nr 10, 645-653
34. Tsiviilkohtumenetluse seadustik, 20.04.2005, jõustunud 01.01.2006 – RT I 2005, 39, 308 ... RT I, 31.12.2014, 1
35. V. B (pankrotis) hagi O. B vastu abikaasade ühisvara jagamise kokkuleppe kehtetuks tunnistamiseks ja abikaasade ühisvara pankrotivarasse väljamõistmiseks, tsiviilasi nr 3-2-1-77-06, Riigikohtu tsiviilkolleegium, kohtuotsus, 03.10.2006
36. Vangistuseseadus, 14.06.2000, jõustunud 01.12.2000 – RT I 2002, 56, 350 ... RT I, 29.06.2014, 109
37. Varul, P., „Nõuetest pankrotimenetluses“, 2 *Juridica* (2004), nr 2, 96-102
38. Varul, P., „Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele“, 1 *Juridica* (1994), nr 1, 2-13
39. Varul, P., „Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele“, 2 *Juridica* (1993), nr 2, 30-30
40. Varul, P., „Võlgniku vastutus pankroti korral“, 7 *Juridica* (2003), nr 7, 449-456
41. Varusk, M., „Maksejõuetus – mis see on?“, (2008), <www.just.ee/sites/www.just.ee/files/merike_varusk._maksejouetus_-_mis_see_on.pdf> (20.11.2014)

42. Varusk, M., „Olulised mõisted pankrotimenetluses“ (2008),
<www.just.ee/sites/www.just.ee/files/merike_varusk._olulised_moisted_pankrotimene_tluses.pdf> (06.02.2015)
43. Varusk, M., „Olulised mõisted pankrotimenetluses“ (2009),
<www.just.ee/sites/www.just.ee/files/merike_varusk._pankrotimenetluse_moisteid_2.pdf> (07.03.2015)
44. Varusk, M., „Füüsilise isiku pankrotimenetlus“, (2010),
<www.just.ee/sites/www.just.ee/files/merike_varusk._fuusilise_isiku_pankrotimenetluse.pdf> (12.03.2015)
45. Vutt, M., „Pankrotimenetluse raugemise kohtupraktika“ (2008),
<www.riigikohus.ee/vfs/714/PankrotiRaugemiseAnalyys080318.pdf> (25.02.2015)
46. Äriseadustik, 15.02.1995, jõustunud 01.09.1995 – RT I 1996, 40, 773 ... RT I, 29.06.2014, 109